

ULUSLARARASI
DEĞİŞEN DÜNYADA CAMİ VE FONKSİYONLARI
SEMPOZYUMU
7-9 EKİM 2022, SAKARYA

ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI

© EKSEN YAYINLARI

Özet Kitapçığı: 02

**ULUSLARARASI DEĞİŞEN DÜNYADA CAMİ VE FONKSİYONLARI SEMPOZYUMU
7-9 EKİM 2022, SAKARYA ÖZET BİLDİRİ KİTAPÇIĞI**

İlk Yayın Tarihi: Ekim 2022

e-ISBN: 978-605-71143-9-6

Sertifika No: 51470

Adres ve İletişim:

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Akademi Yolu Sk. No:5/18 54050 Esentepe/ Serdivan/ Sakarya

if@sakarya.edu.tr

SEMPOZYUM KURULLARI

Onur Kurulu

Prof. Dr. Ali Erbaş	Diyanet İşleri Başkanı
Çetin Oktay Kaldırım	Sakarya Valisi
Ekrem Yüce	Sakarya Büyükşehir Belediye Başkanı
Dr. Nazif Yılmaz	Milli Eğitim Bakan Yardımcısı
Prof. Dr. Hamza Al	Sakarya Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Bostancı	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Hasan Meydan	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Mahmut Zengin	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Dr. Şükrü Şirin	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı
Dr. Abdurrahman Hendek	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Mehmet Keskin	Yunus Emre Camii Vakfı Başkanı
Mehmet Ali Kılıç	Yunus Emre Camii Vakfı Başkan Yardımcısı
Muhammed Yusuf Kılıç	Yunus Emre Camii Vakfı
İlyas Serenli	Sakarya Emekli İl Müftüsü
Mehmet Çatallar	Sakarya İl Müftülüğü Vaizi
Ahmet Kiremitçioğlu	Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yaygın Eğitim Şube Müdürü

Bilimsel Danışma Kurulu

Abdullah İnce (Doç. Dr.)	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Abdullah Kahraman (Prof. Dr.)	Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Ahmet Bostancı (Prof. Dr.)	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Ahmet Onay (Prof. Dr.)	Burdur Mehmet Akif Ersoy İlahiyat Fakültesi
Ali Akpınar (Prof. Dr.)	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğretim Üyesi
Alim Yıldız (Prof. Dr.)	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörü
Aprijon Efendi (Dr.)	Sultan Şerif İslam Üniv. Öğretim Üyesi, Endonezya
Ashraf Isyraqi (Dr.)	Malaya Üniversitesi Öğretim Üyesi, Malezya
Burhan İşleyen (Dr.)	Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı
Cemalettin Gezgiç	Diyanet İşleri Başkanlığı Cami Hizmetleri Daire Başkanı
Fatih Kurt (Doç. Dr.)	Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürü
Furkan Beşel (Doç. Dr.)	Sakarya Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı
Hanan Ali Bdoor (Dr.)	Yermuk Üniversitesi Öğretim Üyesi, Ürdün
Hasan Keskin (Prof. Dr.)	Tekirdağ Namık Kemal Üniv. İlahiyat Fakültesi Dekanı
Hasan Başış	Sakarya İl Müftüsü
Huriye Martı (Prof. Dr.)	Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı
Hüseyin Yılmaz (Prof. Dr.)	Sivas Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Hüsrev Subaşı (Prof. Dr.)	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Öğretim Üyesi
İbrahim Emiroğlu (Prof. Dr.)	İzmir Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
İrfan Başkurt (Prof. Dr.)	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa HAYEF Dekanı
KudretÇimen	Sakarya İl Müftülüğü Baş Vaizesi

Maimoona D. Al Zadjali (Doç. Dr.)	Sultan Kabus Üniversitesi Öğretim Üyesi, Umman
Mehmet Akbaş (Prof. Dr.)	Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Mehmet Korkmaz (Prof. Dr.)	Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Mehmet Nezir Gül	MEB Din Öğretimi Genel Müdürü
Mehmet Zeki Aydın (Prof. Dr.)	Konya Selçuk Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Mohammad Jaber Thalgi (Doç. Dr.)	Yermuk Üniversitesi Öğretim Üyesi, Ürdün
Muhammet Coşkun (Dr.)	Diyanet İşleri Başkanlığı Bursa Eğitim Merkezi Müdürü
Muhammet Şevki Aydın (Prof. Dr.)	Nevşehir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
Musa Bilgiz (Prof. Dr.)	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Osman Gürbüz (Prof. Dr.)	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Özcan Hıdır (Prof. Dr.)	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Öğretim Üyesi
Ramazan Muslu (Prof. Dr.)	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı
Saffet Köse (Prof. Dr.)	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörü
Safi Habib (Prof. Dr.)	Naama Salihi Ahmed Üniversitesi Rektörü, Cezayir
Selim Argun (Doç. Dr.)	Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı
Şaban Karasakal (Doç. Dr.)	Bolu İzzet Baysal Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Şule Yüksel Uysal (Dr.)	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Umut Kaya (Doç. Dr.)	İstanbul Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Yusuf Doğan (Dr.)	Ankara İl Müftüsü

SEMPOZYUM PROGRAMI

7 Ekim 2022 Cuma

Açılış ve Protokol Konuşmaları (15:00-16:00)

Prof. Dr. Ahmet Bostancı (Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Hamza Al (Sakarya Üniversitesi Rektörü)

Ekrem Yüce (Sakarya Büyükşehir Belediye Başkanı)

Çetin Oktay Kaldırım (Sakarya Valisi)

Prof. Dr. Ali Erbaş (Diyanet İşleri Başkanı)

Panel (16:30-18:00)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Bostancı

İslâm Medeniyetinde Câmî	Prof. Dr. Mustafa Ağırman
Camilerin Sosyal ve Kültürel Fonksiyonları	Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz
Diyarbakır Ulu Camii	Prof. Dr. Muhammed Çelik
Geçmişten Günümüze Mescid-i Aksa'da İcra Edilen Fonksiyonlar	Dr. Nevvâf Tekrûrî

8 Ekim 2022 Cumartesi

1. Oturum: Camilerin Sosyal Fonksiyonları (09:00-10:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hayati Yılmaz

Postmodern Toplumlarda Caminin Fonksiyonları	Prof. Dr. Mustafa Tekin
Turizm Bölgelerinde Bir Cami Hizmeti Olarak Cami Rehberliği: Cami Rehberlerinin Eğitimi ve Personel Yeterlikleri İçin Bir Öneri	Doç. Dr. Mustafa Fatih Ay
Gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Yürütülen Cami-Gençlik Merkezi İşbirliğine Dayalı Hizmetlere Bakışları ve Beklentileri	Serdar Günler Doç. Dr. Mahmut Zengin
Mültecilerin Gözünden Cami ve Cami İçİ Din Hizmetleri	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Çakmak, Eyüp Tabara

2. Oturum: Kategorilerine Göre Camiler (11:00-12:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz

Bir Kampüs Camii ve Eğitim Kurgusu	Prof. Dr. İsmail Sağlam
İzmir İlinde Köy Camileri ve Fonksiyonları- Karaburun Örneği	Kaşif Orhan
Çok Yönlü Bir Kampüs Camisi Örneği Olarak Iğdır Üniversitesi Kampüs Camisi	Dr. Emrah Eker
Din Hizmetleri Bağlamında Çarşı/Merkez Camilerin Önemi (Sakarya İli Örneği)	Dr. Davut Karaman

3. Oturum: Yurtdışında Camiler (14:00-15:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hacı Mehmet Günay

Kırgızistan'da Camilerin (Mescitlerin) Fonksiyonları ve Bir Üniversite Camisinde Verilen Hizmetlerin Analizi	Prof. Dr. Mehmet Korkmaz
Büyük Britanya'da Bir İslam Merkezi: Doğu Londra Camii ve Fonksiyonları	Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Arıcan, Rümeyza Biçer
Din-Devlet İlişkileri Bağlamında Avrupa Müslümanlarının Cami Eksenli Kimlik Mücadelesi	Dr. Yusuf Doğan
Almanya'daki Cami Kültürü ve Fonksiyonel Durumu (Berlin Örneği)	Doç. Dr. Cuma Karan

4. Oturum: Tarihi Süreçte Camiler (16:00-17:30) (Eş Zamanlı Oturum) (A Salonu)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Ağırman

Osmanlı Döneminde Mahalle İmamlarının Görevleri Zaviyesinden Mahalle Camii ve Mescitlerinin Fonksiyonlarını Okuyabilmek	Necati Döğüş
Padişah-Halk Münasebetlerine Etkisi Açısından Osmanlı Selâtin Camileri	Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Ateş
İstanbul Camilerinin 1877-78 Osmanlı Rus Harbi Esnasında İskân ve Barınma Yeri Olarak Kullanımı	Doç. Dr. Fatih Köse
İslam Tarihinde Şam Emevî Camii ve Hadis Halkaları	Dr. Abdullah Çelik
Laleli Cami Vakfiyesi Bağlamında Osmanlı Döneminde Selâtin Câmileri ve Fonksiyonları	Doç. Dr. Pehlül Düzenli

4. Oturum: Din Görevlileri ve Camiler (Eş Zamanlı Oturum) (B Salonu) (16:00-17:30)

Oturum Başkanı: İlyas Serenli

Mevzuat, Müfredat ve Hayat Kısacasında Din Görevlisi	Öğr. Gör. Mehmet Emin Akaslan
Uyuşturucu Madde Suçlarının Sosyal/Yeniden Bütünleşmesinde Din Görevlilerinin Tutum ve Algısının Önemi: Sosyal Etiketlemeyi Dinî Bütünleşmeyle Absorbe Etmek (Bingöl Örneği)	Bekir Koç
Din Görevlilerinin (İmam) Gözüyle Yurt Dışı Görevi	Doç. Dr. Ramazan Diler
Din Görevlilerinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi	Gülsüm Şahin

9 Ekim 2022 Pazar

5. Oturum: Çeşitli Fonksiyonlarıyla Camiler (09:00-10:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Süleyman Akkuş

Cami ve Din Görevlisinin Yeni Hizmet Alanı: Dinî/Manevî Rehberlik	Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu
Camilerin Yaygın Din Eğitimi Fonksiyonlarından Birisi Olarak Yaz Kur'an Kurslarının Veli Beklentilerine Göre Değerlendirilmesi	Enes Aydın, Doç. Dr. Mahmut Zengin
Cami ve İtikâf	Dr. Öğr. Üyesi Ali Gül
Cami Merkezli ve Cami Dışı Din Hizmetleri Bağlamında 11. Cami Görevlileri Çalıştayına Sunulan Projelerin Değerlendirilmesi	Merve Sertbaş

6. Oturum: Cami Hizmetlerinde İyi Örnekler (11:00-12:30)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu

Camiler Yaşam Merkezi Oluyor	Ahmet Aydemir
Kampüslerin Kalbi Camiler ve Gençlik Özelinde Sosyo-Manevi Hizmetler (İTÜ Kampüs Camii Örneği)	Mehmet Atalay
Sakarya Kampüs Camii Örneği	Erol Demir
Metropol Bir Şehirde Merkez Cami Örneği	Halil Çelik

7. Oturum: İslam Dünyasında Camiler ve Fonksiyonları (Eş Zamanlı Oturum) (A Salonu) (14:00-15:30)

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Şirin

Hastalara Manevi Rehberlik Sağlamada Hastane Camisinin Rolü	Prof. Dr. Ali İbrahim ACİN
Afrika'da Türkler Tarafından Kurulan Camilerin Günümüzdeki Sosyal Rolü	Dr. Muhammed Ahmed DUVEYNA
(Mahalle Camilerinin Fonksiyonlarında Toplumsal Değerlerin Etkinleştirilmesi: Temellendirme ve Uygulama Örnekleri)	Prof. Dr. Adnan HATÂTİBE
(Umman Sultanlığı'nda Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerinin Öğrenilmesi ve Öğretilmesinde Tarihi Cami Ekolleri ve Eğitim-Öğretim Yöntemleri)	Doç. Dr. Meymune Ez-ZİDCALİYYE

7. Oturum: İslam Dünyası ve Türkiye’de Camiler ve Fonksiyonları (Eş Zamanlı Oturum)
(B Salonu) 14:00-15:30

Mosques and Their Functions in The Islamic World and Türkiye

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Hendek

Al-Hurriyyah Mosque and the Role of Da'wah in the IPB University (IBP Üniversitesindeki Hürriyet Cami ve Davetteki Rolü)	Asep Nurhalim et al.
Bir Mahalle Camii Örneği: İstanbul Sancaktepe Yunus Emre Camii	Mahmut Çetinkaya
Hanımların Dinî ve Sosyal İhtiyaçları Yönüyle Cami ve Mescitlerin Fonksiyonları	Hatice Demir
Kışlalarda Camilerin ve Mescitlerin Fonksiyonları	Mehmet Nezir Aygün

Değerlendirme Oturumu 16:00-17:00

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hasan Meydan

Prof. Dr. Mustafa Ağırman

Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz

Mehmet Keskin

Hasan Başış

İlyas Serenli

Bildiri Özetleri

İslam Tarihinde Şam Emevî Camii ve Hadis Halkaları	11
Cami ve Cami İçi Din Hizmetlerinde Mülteciler	13
İ'tikâf İbadetinin Dini Terbiye Açısından Değerlendirilmesi ve Camilerin Yeterlilik Durumunu	15
Mekân, İnsan ve Toplum Ekseninde “Mesicidi Nebevî’den” “Modern Şehrin Mescidine” Fonksiyonel Bir Bakış	17
Din Hizmetleri Bağlamında Çarşı/Merkez Camilerin Önemi (Sakarya İli Örneği)	19
Uyuşturucu Madde Suçlularının Sosyal/Yeniden Bütünleşmesinde Din Görevlilerinin Tutum ve Algısının Önemi: Sosyal Etiketlemeyi Dini Bütünleşmeyle Absorbe Etmek (Bingöl Örneği)	21
Çok Yönlü Bir Kampüs Camisi Olarak Iğdır Üniversitesi Kampüs Camisi Örneği	23
Camilerin Yaygın Din Eğitimi Fonksiyonlarından Birisi Olarak Yaz Kur'an Kurslarının Veli Beklentilerine Göre Değerlendirilmesi	25
Din Görevlilerinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi	28
Hanımların Dini ve Sosyal İhtiyaçları Yönüyle Cami ve Mescidlerin Fonksiyonları	30
Camilerin Sosyal ve Kültürel Fonksiyonları	32
İzmir İlinde Köy Camileri ve Fonksiyonları- Karaburun Örneği	34
Mevzuat, Müfredat ve Hayat Kısacında Din Görevlisi	36
Kampüslerin Kalbi Camiler Ve Gençlik Özelinde Sosyo-Manevi Hizmetler	38
Kırgızistan’da Camilerin (Mescitlerin) Fonksiyonları ve Bir Üniversite Camisinde Verilerin Hizmetlerin Analizi	40
Cami Merkezli ve Cami Dışı Din Hizmetlerinde Yeni İhtiyaçlar Bağlamında DİB Projelerinin Değerlendirilmesi (11. Cami Görevlileri Çalıştayı, 2021)	42
Turizm Bölgelerinde Bir Cami Hizmeti Olarak Cami Rehberliği: Cami Rehberlerinin Eğitimi ve Personel Yeterlikleri İçin Bir Öneri	45
Postmodern Toplumda Caminin Fonksiyonları	47
Osmanlı Döneminde Mahalle İmamlarının İcra Ettikleri Görevler Yönüyle Mahalle Camii ve Mescidlerinin Fonksiyonları	49
Dini/ Manevi Rehberlik Merkezi Olarak Cami	51

Padişah-Halk Münasebetlerine Etkisi Açısından Osmanlı Selatin Camileri	53
Bir Kampüs Camii ve Eēitim Kurgusu	55
Din Görevlilerinin Gözüyle Yurt Dışı Görevi (Nitel Bir Analiz)	57
Gençlerin Diyanet İşleri Bařkanlıēı Bünyesinde Yürütülen Cami-Gençlik Merkezi İřbirliēine Dayalı Din Hizmetlerine Bakışları ve Beklentileri	59
İstanbul Camilerinin 1877-78 Osmanlı Rus Harbi Esnasında İşkn ve Barınma Yeri Olarak Kullanımı	62
Büyük Britanya’da Bir İşlam Merkezi: Doēu Londra Camii ve Fonksiyonları	64
Deēiřen Dünyada Bir Mahalle Merkez Camii’nde Cami Fonksiyonları rnekleri	66

İslam Tarihinde Şam Emevî Camii ve Hadis Halkaları

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Çelik

Bolu Aban İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam dini evrensel bir din olarak mensuplarının daima birlik ve beraberlik şuuruyla yaşamalarını teşvik etmiştir. Müslümanların birlik ve beraberliklerinin teşekkülünde merkez konumunda olan camiler Hz. Peygamber’den günümüze dek çeşitli vazifelere ev sahipliği yaparak İslam medeniyetinin temelini oluşturmuştur. Hz. Peygamber İslam’ın kurumsallaşması sürecinde camilerin birleştirici fonksiyonundan yararlanarak İslam’ın Müslümanlar tarafından doğru bir şekilde öğrenilip hayata tatbik edilmesi için camileri eğitim merkezi haline getirmiştir. Her kesimden, her yaş ve seviyeden insanı bir araya toplayan camiler bu özellikleri sebebiyle toplumun din konularında bilgilenmesi açısından sürekli bir eğitim merkezi olmuşlardır. Hz. Peygamber’le başlayan ders halkaları değişik ilim dallarını da içine alarak Emevîler ve Abbasiler döneminde de devam etmiştir. Emevîler döneminde camiye çevrilmiş olan Emevî camii mimari özellikleri, süslemelerindeki ihtişam ve hâiz olduğu manevî değerleriyle bütün İslam âleminde müstesna bir yere sahiptir. Emevî Camii sosyal, siyasî, ilmî ve manevî yönüyle Müslümanlar nezdinde müstesna bir yere sahip olmuş; çeşitli ilimlerdeki ders halkalarına ev sahipliği yapması sebebiyle İslam kültür ve medeniyetinin ihya edilmesi, halkın din konusunda aydınlatılması hususunda devrin en büyük ilim merkezi olmuştur. Caminin harimiyle avlu ve revaklarında çeşitli ders halkaları kurulmuştur. İlk ders halkası eski camide Abdülmelik b. Mervân zamanında Hişâm b. İsmâil el-Mahzûmî tarafından oluşturulmuştur. Camide on bir ilim halkası, beş hadis halkası, yüz yirmi Kur’an okutma ve tâlim halkası ile en büyüklerine 300-400 kişinin katıldığı yirmi dört ayrı sub’ meclisi bulunuyordu. Emevî Camiin’de “mücâvirîn” denilen bir grup tüm vakitlerini caminin içerisinde geçirir, daima Kur’an

okur, namaz kılar ve Allah'ı zikrederlerdi. Bu kişilerin ihtiyaçları şehir halkı tarafından karşılanırdı. Emevî Camii kapsamında tarih boyunca birçok medrese kurulmuş ve büyük âlimler yetişmiştir. El- Gazzâliyye, el- Esediyye, el-Müncâiyye, el-Kavsiyye, es-Seyfiyye, el- Maksûratu'l- Kübrâ, ez-Zevâiyye, eş-Şeyhiyye medreseleri bunlardandır. Emevî Camiin'de günümüze kadar birçok hadis meclisi oluşturulmuştur. Bu çalışmada Emevî Camiin'de özellikle nesr kubbesi altında oluşturulan hadis halkaları ve bu halkalarda ders veren muhaddisleri ve meziyetleri ele alınacaktır.

Cami ve Cami İçi Din Hizmetlerinde Mülteciler

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet akmak

Atatürk Üniversitesi

Eyup Tabara

Milli Eğitim Bakanlığı

Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konumu gereği, dünya g yolu üzerinde önemli bir yere sahiptir. Avrupa'ya geište transit bir ülke olmasının yanı sıra Ortadoęu coğrafyasına sınırının bulunması gibi sebepler, mültecilik konusunu güncel bir mesele yapmaktadır. 2011 yılında Suriye'de patlak veren iç savaş ve ardından yakın zamanda Afganistan'da yaşanan siyasi olaylar sonucu Türkiye, birçok mültecinin akınına uğramıştır. Bu siyasi olaylar sonucunda evini, işini ardında bırakarak ülkemize sığınan ya da hedeflenen ülkeye gitmek için bekleyen binlerce mülteci, kendileri açısından maddi ve manevi bir kriz ortamında hayatlarını sürdürmek zorunda kalmıştır. Mlteçiler ile Türk toplumunun birçok ortak noktası vardır. Bu ortak noktalardan biri de dindir.

Ortak nokta din olduğundan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) din hizmeti alanları Müslüman mlteçiler için de bir hizmet alanı olmaktadır. Bu çerçevede mlteçilerin cami içi din hizmetlerinden ihtiyaç, beklenti ve memnuniyetlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu belirlemelerin yanında cami görevlilerinin mlteçilerin cami içi din hizmetlerinden yararlanmaları konusundaki düşünceleri de konuyu bütünleştirmesi açısından dikkate değerdir. Bu gerekçelerden hareketle bu tebliğin amacı; *camii içi din hizmetlerinde mlteçilerin beklenti, sorun ve memnuniyetlerinin cami görevlileri ve mlteçiler gözünden araştırmaktır*. Yapılan literatür taramasında mülteci ğrencilerin Türkiye

algısı, öğretmenlerin mülteci öğrencilere bakışı, öğrencilerin eğitim yaşantıları, mülteci gruplara yönelik şiddet gibi konuların çalışılmış olduğu görülmüştür. Ancak mültecilerle ilgili böyle bir çalışmaya ulaşılmamış olması araştırmayı önemli kılmaktadır. DİB'in mültecilere yönelik geliştireceği din hizmeti politikalarına projeksiyon sunma potansiyeli çalışmayı önemli kılan ikinci bir nedendir.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre tasarlanacaktır. Araştırmanın birinci çalışma grubunu 5 kadın ve 5 erkek olmak üzere 10 mülteci (Suriyeli, Afgan veya Iraklı) ile başlanacak ve veri doyumuna ulaşıncaya kadar görüşmeler gerçekleştirilecektir. İkinci çalışma grubunu ise 5 cami görevlisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, yarı-yapılandırılmış görüşme formu tercih edilecektir. Toplanan veriler, NVIVO 12 programından istifade edilerek içerik analizine tabi tutulacaktır.

İ'tikâf İbadetinin Dini Terbiye Açısından Değerlendirilmesi ve Camilerin Yeterlilik Durumunu

Dr. Öğr. Üyesi, Ali Gül

Samsun Üniversitesi

“Kişinin kendisini sıradan davranışlardan uzak tutmasını, ibadet amacıyla ve belirli bir şekilde camide kalmasını ifade eden” kavrama i'tikâf, bu ibadeti yerine getirenlere mu'tekif denmektedir. İ'tikâf nas ile sabit hükümler gereğince Hz. İsmail'den Hz.Muhammed(sav)'e kadar tekamül ederek ve olgunlaşarak gelen bir ibadettir. Müslümanların Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirmek amacıyla Ramazan ayının son on gününde camide inzivaya çekilme, halvet ve uzlet tecrübesini yaşamasıdır. Manevi yükseliş, günahlardan arınma, kendini muhasebeye çekme, yaratıcı katında değer kazanma aracı olmanın yanında i'tikâf, insanın tekamül ettiği, insan-ı kamile ulaşmayı hedeflediği bir eğitim sürecidir. İ'tikâftaki edebe dayalı, erkan ve kuralların temel amacı insanın yetişmesi ve eğitilmesidir. Mental sağlık, manevi terakki ve nefis terbiyesinde önemli yere sahip olan i'tikâftan istenilen faydayı elde etmek için itikafın yapılacağı caminin fiziksel koşulları, bu süreçte yürütülen organizasyon ve itikaf programının sağlıklı yürütmesi önem arz etmektedir. Dini, sosyal ve pedagojik olarak mühim yere sahip olan i'tikâf ibadetinin din eğitimi yönüyle incelenmemiş olması bu çalışmaya öncülük etmiştir. Nitel desende tasarlanmış olan bu çalışmada 2022 yılı Ramazan Ayı'nda, Samsun İlinde Diyanet İşleri Başkanlığının uygun gördüğü camilerde müftülüklerden izin alarak i'tikâfa giren ve araştırma için yeterli sayıdaki mu'tekiflerle araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine mülakat yapılacaktır. Araştırma sayesinde terbiye aracı olarak i'tikâfın geçmişten günümüze değerlendirildiğinde ne gibi safhalardan geçtiği, bu amaca hizmet etme durumu, bu

ibadete ev sahipliği yapan camilerin fiziksel imkanlarının yeterli olup olmadığı, i'tikâf programının mu'tekiflerin ihtiyaçlarına cevap verip vermediği, yetkilendirilmiş personelin faydalı olup olmadığı, sağlık ve emniyet koşullarının sağlanıp sağlanmadığı sorularına cevaplar aranacaktır.

Mekân, İnsan ve Toplum Ekseninde “Mesicidi Nebevî’den” “Modern Şehrin Mescidine” Fonksiyonel Bir Bakış

Doç. Dr. Cuma KARAN

Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Hz. Peygamber, Medine Tevhid toplumunun inşasında gerek ilk durak olan Kuba’da olmak üzere Medine’de ilk attığı adımlardan biri Mescid’in inşa edilmesidir. Medine’deki Mescit; Ensar ve Muhacir ile beraber Müslümanların ilk vatan edindikleri Medine’de her bir Müslümanın günde beş kez bir araya gelip buluştukları, dertleştikleri, yeni inen ayetleri ve Hz. Peygamber’in (sav) sözlerini dinleyerek Peygamber ve Kuran öğretilerini aldıkları, Allah’a ibadetin yapıldığı özel mekânlar olmuştur. Mescid-i Nebevî ile müsemma ve birçok fonksiyonla mücehhez olan bu mekân özellikle de Muhacirler için çok farklı işleve haizdi. Zira daha önce sevinç ve isteklerini Allah’a arz ettikleri Kabe’nin yerini artık Mescid-i Nebevî almıştı. Muahhat ile kardeş kılınan Ensar ve Muhacir’in buluştukları, birbirlerini sordukları mekânın ilke adresi burasıydı. Devlet başkanı ve uğrunda hicret ettikleri dinin Resulü Hz. Peygamber ile günde 5 beş kez buluşmanın adresiydi. Dinin öğretildiği mektebin adresi de bu mekandı. Dünyevi meşgaleden ruhen ve bedenen dinlemek isteyenleri istirahatgâhı, evsiz Müslümanların ve eshab-ı Suffa’nın evi ve barınağıydı. Sürekli düşmanın taarruzuna açık yeni Müslüman toplumun acil durumlarda toplandığı, çok önemli kararların alındığı adeta bir meclis-i nuraniydi. Mescid-i Nebevî; o dönemin dağınık yaşayan kabilevî yaşamın aksine İslam dininin hedeflediği ümmet anlayışla asabiyete bedeviyete/bireysel yaşama karşın medenî ve toplumsal hayatın muhatabı olan Müslümanları birleştiren, bütünleştiren, duygu, fikir ve amel bazında bir araya getirdiği cami’ bir yapıydı. Hz. Peygamber’in ilk banisi ve imamı olduğu mescit o dönemde birey ve toplumun merkezindeydi. Salt bir ibadet mekânından öte

Müslüman bireyin cemaatleştığı bir mekândı. Zira Hz. Peygamber'e yeryüzü mescit kılındığı halde Hz. Peygamber'in Müslümanları bu mekâna davet etmedeki ısrarının arka planı salt bir ibadet kaygısı değildir. Bugün Modern dünyanın insanı o günden daha çok fonksiyonel bir mekâna ihtiyaç duymaktadır. Her gün değişen ve hızlıca dönüşüm yaşayan insanın ve insanın yaşadığı dünya; statik, değişmeyen, dönüşmeyen, esnemeye payı tanımayan durumlara karşı tavrı negatiftir. Bu sebeple camilerimizin büyüyen ve gelişen şehirlerin, eğitim veya turizm gibi hızlı artan ve azalan popülasyona bağlı olarak levazımat-ı beşeriyyenin temel gereksinimlerine cevap verecek şekilde konumlandırılmalıdır. "Küllîye" olarak medeniyetimizde de kendi dönemin koşullarında karşılık bulmuş olan camilerin bugünkü koşullara göre Medeniyetimizin gerisinde kalmıştır. Unutmayalım ki Mescit-i nebevî Hz. Peygamber ve sonrasından sürekli fiziksel boyutuyla bile sürekli değişim göstermiş, salt kutsal bir yapı yerine ihtiyaç odaklı bir mekâna dönüşümünü sürdürmüştür. Bu çalışmamız; bugün de özellikle de çocuklara, gençlere, yaşlı ve kadınlar yönelik daha donanımlı, çekici hale getirilecek şekilde dört duvarla örülmüş bir mekândan fonksiyonel bir mekâna dönüştürmenin önerileri üzerinde yoğunlaşacaktır.

Din Hizmetleri Bağlamında arşı/Merkez Camilerin nemi (Sakarya İli rneği)

Dr. Davut KARAMAN

Milli Eğitim Bakanlığı

Yaşadığımız bu asırda çok hızlı bir biçimde değişen çeşitli toplumsal, teknolojik, sağlık, bilimsel, ekonomik vb. gelişmelerin toplumları temelinden etkilediği, birçok toplumsal kurumun ise temelinden sarsıldığı gözlemlenmektedir. Dünyada bireylerin çok yönlü bir şekilde karakter ve kişiliklerinin oluşturulduğu yerlerin dini mekanlar olduğu görölmektedir. İslâm'ın başlangıcından günümüze kadar camiler, toplumun her kesiminden, her yaş ve seviyeden insanları bir araya getiren, onları Allah'a kulluk bilinci ile kaynaştıran, ibadetlerin usulüne uygun olarak öğretilmesini kolaylaştıran, bireylere batıl inanç ve hurafelerden arındırılmış doğru dinî bilgilerin kazandırılmasını sağlayan önemli bir kurumdur. Bildirimize konu olan il/ile merkezlerindeki/arşılarındaki camiler, vaaz, hutbe, yaz kursları, cuma, bayram, cenaze ve beş vakit namazın kılınması gibi bedensel ibadetlerin, hatim, mevlit, asker uğurlama gibi toplumsal programların gerçekleştiği yerlerdir. Bu özellikleriyle camiler, bireylerin dini alanda sosyalleşmesinde önemli işlevleri ile yaygın dini eğitimde önemli bir ihtiyacı gideren başlıca dini kurumlar olarak da görölmektedir. Dijitalleşen dünyanın değişen koşullarına intibak sağlamak durumunda kalan örgün ve yaygın eğitim kurumları gibi bireylerin öncelikle manevi/ahlaki gelişimine katkı sağlayan dini eğitim kurumları içerisinde camilerinde değişime ayak uydurması beklenmektedir. Bildirimimizin amaçlarından biri; İl/İlçe merkezlerinde sadece beş vakit namaz saatiyle sınırlı kalmayıp; günün önemli bir bölümünde yoğun cemaate sahip olan camilerin yapısal profili, bu camilerde hizmet eden din görevlilerinin ve

cemaatinin profilini belirlemek ve din görevlilerinin etkinliklerdeki yeterliliğinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesi ifade edilebilir. Ayrıca diğer camilere göre farklı kültürlere sahip her yaş ve gruptan sürekli değişen cemaate sahip merkez/çarşı camilerinde yürütülen etkinliklerin ne olduğu, kapsamı ve cemaate olan katkısı, il/ilçe vatandaşlarının ve yetkililerinin bu camilere bakışı vb. hususların belirlenmesi de diğer bir amaç olarak gösterilebilir. Amaçları gerçekleştirmek için çalışma grubu olarak merkez/çarşı camilerinde aktif olarak görev yapmakta olan din görevlilerinin (vaiz, imam-hatip, müezzin/kayyım) görüşlerine başvurulacaktır. Görüşme soruları üç ana bölümde kategorilendirilecektir. Birinci kategoride camilerin fiziki ve yapısal özellikleri, ikinci kategoride camilerde yürütülen etkinliklerin ve programların çeşitliliği, niteliği ve cemaate olan katkısı ve üçüncü kategoride de din görevlilerinin ve cemaatin profili, din görevlilerinin etkinliklerdeki etkinliği, camilerindeki etkinliklere dair önerileri, beklentileri ve memnuniyet düzeyleri belirlenmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda çalışmanın örneklemini Sakarya il müftülüğü ile görüşmeler neticesinde belirlenecek Adapazarı, Serdivan, Erenler, Akyazı, Hendek, Geyve ve Karasu ilçelerinde bulunan merkez/çarşı camileri ve bu camilerde hizmet eden din görevlileri örneklem olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi modelinde yapılandırılması planlanmaktadır. Nitel araştırma, sosyal hayatla ilgili yapılan çalışmalarda çeşitli yaklaşımları ve metotları içermesi, sosyal ve insani bir probleme bireylerin veya grupların yükledikleri anlamları keşfetmek ve anlamak için kullanılan bir yöntem olması sebebiyle tercih edilmiştir. Sonuç olarak merkez/camilerin, camilerde yürütülen faaliyetlerin ve din görevlilerinin faaliyetlerdeki yeterliliği ile bireylerin dini sosyalleşmesine olan katkısı belirlenmeye çalışılacaktır.

Uyuşturucu Madde Suçlularının Sosyal/Yeniden Bütünleşmesinde Din Görevlilerinin Tutum ve Algısının Önemi: Sosyal Etiketlemeyi Dini Bütünleşmeyle Absorbe Etmek (Bingöl Örneği)

Dr. Bekir KOÇ

Bingöl Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi

Din görevlileri toplumun birer aynasıdır. Sosyal ve dini değerleri meşrulaştıran ve içselleştiren bir konum ve öneme sahip olan din görevlilerinin başta suç ve suçluluk gibi toplumsal sapma ve sapkınlık ile mücadele edebilecek yönleri vardır. Toplumdaki birçok bireyin din görevlilerini takip ettikleri ve onları örnek aldıkları sosyal bir gerçekliktir. Bu bağlamda din görevlilerinin toplumdaki sapmış veya suçlu bireylere karşı takındıkları tutumların da sosyal ilişki normlarını oluştırmada oldukça önemli bir yeri vardır. (Bildiri Konusu) Çalışmamız din görevlilerinin uyuşturucu madde eylemleri ile ilişkileri olan bireylere (kullanıcı, satıcı, üretici vs.) karşı göstermiş oldukları tutum ve algıların bu bireylerin toplumsal bütünleşmesindeki etkisini konu edinmektedir. (Bildiri Amacı) Çalışmamızda din görevlilerinin bütünleştirici tutumunun hem dini bütünleşmede hem de sosyo-kültürel ilişkileri içeren bütünleşmede etkili olduğunu açıklama amacı güdülmektedir. (Bildiri Yöntemi) Bildirinin konu ve amacı doğrultusunda dini bütünleşmenin ve yine uyuşturucu maddelerden Hint keneviri ekiminin/üretiminin ve bu bitkiden elde edilen esrar maddesinin satış ve kullanımının yüksek olduğu Bingöl toplumu araştırma evreni olarak seçilmiştir. Bingöl'deki din görevlileri ise örneklem grubunu oluştırmaktadır. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmamızda, yetmiş kadar din görevlisi (İmam-Hatip, Müezzin, Vaiz/Vaize, Kur'an Kursu öğreticisi) ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Demografik sorular dışında on açık uçlu sorunun yanıtlanması beklenen mülakatlar, yüz yüze gerçekleştirilerek dini etiketleme, sosyal

etiketleme ve bunlara karşın sosyo-dini bütünleşme konularına dair çözümler ve öneriler araştırılmaktadır. Elde edilen mülakat verileri, içerik analizine tabi tutularak nicelleştirilmiş ve SPSS İstatistik programı ile analizler yapılarak çözümlenmiştir.

Sonuçlar; Bingöl'n jeopolitik konumunun uyuştrucu maddelerden özellikle Hint keneviri ekimi, yetiştiriciliği, kullanıcılığı ve satılığı ile bağlantılı esrar maddesi suçlarına karşı din görevlilerinin sosyal bütünleşmede negatif yönde ancak dini bütünleşmede pozitif yönde tutumlarının olduğunu göstermektedir. Özellikle son yıllarda cami merkezli manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından desteklendiği süreçte, din görevlilerinin bu tür suçların suça yönelimine engel olabilecek yönde etki etmesi bakımından çalışmamız yerel ve ulusal bir öneme sahiptir. Böylelikle suçların sosyo-kültürel ve dini bütünleşmesine dair politika ve uygulamaların arttırılması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Çok Yönlü Bir Kampüs Camisi Olarak Iğdır Üniversitesi Kampüs Camisi Örneği

Dr. Emrah EKER

Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ülkemizde 2021-2022 akademik yılında öğrenim gören üniversite öğrenci sayısı YÖK verilerine göre 8.296.959'dur. Diğer yandan akademisyen sayısı ise 184 bini aşmış durumdadır. İdari personel ve de lojmanlarda kalan personel aileleri de göz önünde bulundurulduğunda ülke nüfusunun yaklaşık 10'da birinin yıl içerisinde zamanlarının önemli bir bölümünü kampüs ortamlarında geçirdiği ifade edilebilir. Anadolu'dakiler başta olmak üzere pek çok üniversite öğrencisinin kampüslerde yer alan KYK yurtlarında ikamet ettikleri düşünüldüğünde azımsanmayacak sayıdaki öğrencinin 9 aylık eğitim-öğretim döneminde hemen hemen bütün vakitlerini kampüs ortamında geçirdiği düşünülebilir. Kısacası ülkemizde var olan 200'ü aşkın üniversite eğitim ve idare binaları, açık ve kapalı sosyal alanlarıyla baskın çoğunluğu gençlerimiz olan 8,5 milyon vatandaşı eğitim-öğretim hayatları boyunca kampüslerinde ağırlamaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz bu sayısal artışlar insanların temel ihtiyaçlarından biri olan ibadet mekanlarının da kampüslerde varlığını zorunlu hale getirmektedir. Her geçen gün sayıları artan üniversite/kampüs cami ve mescitleri personel ve öğrencilerin gün içerisinde ibadetlerini yapabilecekleri ve hayatın yoğun gündeminden bir nebze sıyrılarak kendi iç dünyalarına dönebilecekleri mabedler olarak önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Ancak bazı örneklerde üniversite/kampüs cami ve mescidlerinin işlevlerinin bunlarla sınırlı olmadığını belirtmek mümkündür. Bu bildirimizin amacı da mezkur işlevlerin yanı sıra Cuma ve Bayram namazları ve de Kandil Geceleri gibi müstesna gün ve gecelerin ihya edildiği, İlahiyat Fakültesi'ndeki Kur'an Okuma-

Tecvid ve Din Hizmetleri Uygulamaları gibi derslerin uygulama alanı olarak kullanıldığı, -lojmanlarda kalanlar başta olmak üzere- akademik ve idari personel çocuklarına yönelik Diyanet'e bağlı 4-6 yaş Kur'an Kursu'nun yer aldığı ve de Cami Derneği-Üniversite-Müftülük-DAP ortak çalışmasıyla bünyesinde Gençlik Sektör Kütüphanesi, çocuk oyun odası, robotik kodlama odası ve ders çalışma salonunun yer aldığı bir Gençlik Merkezi'nin de bulunduğu çok yönlü bir kompleks olma özellikleri ile örneklik teşkil edebilecek bir Kampüs Camisi'ni tanıtmaya çalışmaktır. Tüm bunları tek bir yapı olarak bünyesinde bir araya getirebilen hacmi ve gerekli donanımına sahip olan Iğdır Üniversitesi Kampüs Camisi bay-bayan abdesthaneleri, ibadet bölümleri ve de yine öğrenci ve lojman sakinlerinin haftalık okuma ve diğer etkinliklerini icra edebilecekleri etkinlik salonları ile hem mimari hem de sunduğu imkanlar açısından takdir görmektedir.

Bu bildirinin konusu olan Iğdır Üniversitesi Kampüs Camisi'nin inşaa ve planlama süreçlerine, gerçekleştirilen projelerin nasıl, hangi birim ve kurumlar ile gerçekleştirildiği ve yürütüldüğüne ve de gelecekte başka hangi adımların atılacağına dair veriler ilgili birimlerin yetkili ve gönüllüleriyle yapılacak olan görüşmelerle elde edilecektir. Ayrıca bu çalışmayla, mezkur hizmetlerden faydalanan öğrenci, akademik ve idari personel ve ailelerin görüşlerine de başvurularak beğendikleri ve eksik gördükleri hususların tespit edilmesiyle bu Kampüs Cami'sinin daha verimli ve işlevsel bir şekilde hizmet hayatını sürdürebilmesine de katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Camilerin Yaygın Din Eğitimi Fonksiyonlarından Birisi Olarak Yaz Kur'an Kurslarının Veli Beklentilerine Göre Değerlendirilmesi

Enes AYDIN

Diyanet İşleri Başkanlığı

Doç. Dr. Mahmut ZENGİN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), bünyesinde yer alan farklı kurumsal yapılarla, geniş bir kitleye din eğitimi ve din hizmetleri sunmaktadır. Başkanlığın kurumsal yapısı itibariyle verdiği din eğitimi hizmetleri, yaygın din eğitimi alanına girmektedir. Yaz Kur'an kursları da hedef kitlesinin çocuklar olması ve yüksek ders saati sayısına sahip olmasıyla DİB'nin verdiği din eğitimi hizmetleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan yaz Kur'an kurslarının mekânı olan camiler de önemli bir fonksiyona kavuşmaktadır.

Değişen dünyanın şartlarına uyum sağlama ihtiyacının her geçen gün daha fazla hissedildiği günümüzde, bireylerin kritik bir gelişim dönemi olan çocukluk döneminde yaz Kur'an kurslarında alacakları din eğitimi, hayatın ilerleyen aşamalarında topluma dini yaşantı yönünden uyum sağlayabilmesi için önem taşımaktadır. Bu itibarla yaz Kur'an kursları, fonksiyonları ve verimlilikleri boyutuyla değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Birçok kişi hayatının ilerleyen aşamalarında dini hayatını temellendireceği dini bilgileri yaz Kur'an kurslarında almaktadır. Çocuklar camiler ve din görevlileriyle ilk defa yaz Kur'an kurslarında yakın ilişki içerisine girmekte, dini, ahlaki ve manevî değerleri öğrenmek için de önemli bir fırsat yakalamaktadırlar. Bunun yanında

camideki yaz Kur'an kursları öğrencilerin arkadaş gruplarıyla oynadığı oyunlar vesilesiyle toplumsallaşmalarına da katkıda bulunmaktadır.

Camilerin yaygın din eğitimi işlevlerinin en önemlilerinden birisi olan yaz Kur'an kurslarının etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine yönelik çalışmalar son derece önemlidir. Bu nedenle camilerin yaz Kur'an kursu faaliyetlerinin farklı boyutları ile incelenmesi gerekir. Camide verilen yaz Kur'an kurslarından birçok paydaşın farklı beklentileri söz konusu olabilmektedir. Kurumun, din görevlilerin, ebeveynlerin, çocukların bu kurslardan beklentilerinin irdelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda belirli beklentilerle çocuklarını camiye gönderen velilerin ne tür beklentilerinin olduğu ve bu beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı incelenmeye değer bir konudur. Yaz kuran Kur'an kurslarının verimliliğine ve hedef kitlenin ihtiyaç ve beklentilerine yönelik ortaya konulacak bulguların bu konuda geliştirilecek politika ve uygulamalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Bu çerçevede bu araştırmanın ana problemini "camilerin yaygın din eğitimi işlevleri kapsamında düzenlediği yaz Kur'an kurslarının veli beklentileri bağlamında incelenmesi" oluşturmaktadır. Bu kapsamda konunun şu alt sorular çerçevesinde incelenmesi planlanmaktadır.

1. Velilerin yaz Kur'an kurslarına öğrencilerinin gönderme sebepleri ve bu konudaki beklentileri nelerdir?

2. Velilerin yaz Kur'an kurslarından beklentileri ne düzeyde gerçekleşmektedir?

3. Velilerin yaz Kur'an kurslarındaki faaliyetlerle ilgili gördükleri sorunlar ve bu konudaki önerileri nelerdir?

Camilerde gerçekleştirilen yaz Kur'an kurslarının veli beklentileri doğrultusunda incelenmesini amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılacaktır. Bu çalışma nitel bir durum çalışması olarak yapılandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla verilerin toplanması

planlanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu ise Bolu il merkezindeki camilere çocuklarını yaz kuran kursu için gönderen velilerden oluşmaktadır.

Din Görevlilerinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Doç. Dr. Teceli KARASU

Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Gülsüm ŞAHİN

MAUN İslami İlimler Fakültesi

Fatma BİLDİRİCİ

MAUN İslami İlimler Fakültesi

2002 TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun %12'sinden fazlasını oluşturan özel gereksinimli bireyler, hem diğer insanlardan hem de birbirlerinden davranış özellikleri ve öğrenme süreçleri açısından farklılıklar göstermektedirler. Bu farklılıklar, zihinsel olabileceği gibi görme, işitme vb. şeklinde de olabilmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi doğrultusunda eğitim ortamlarında bulunan özel gereksinimli bireylere, eğitim ve din eğitimi faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından örgün eğitim kurumlarında söz konusu bireylerin farklılıkları dikkate alınarak verilmektedir. Ayrıca bu bireyler Diyanet İşleri Başkanlığı(DİB) tarafından yürütülen yaygın din eğitimi kapsamında özellikle cami, Kur'an kursları vb. kurumlardaki din eğitimi faaliyetlerine de katılmaktadırlar. Bu sayede özel gereksinimli bireylerin en az kısıtlayıcı ortamlarda eğitim görmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu kurumlarda din eğitimi faaliyeti yürüten din görevlilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumları tartışmalıdır. Oysa din eğitimi faaliyetlerinde özel gereksinimli bireylerin farklılıklarını göz önünde bulundurmak bu

bireylerin diğ er insanlar gibi yaşamlarını s urd rebilmeleri açısından son derece elzemdir. Nitekim din görevlilerinin normal gelişim seyreden bireylere karşı sergiledikleri olumlu tutumu, özel gereksinimli bireylere karşı da sergilemeleri önemlidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, D B’de görev yapan din görevlilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarını bazı değişkenler ışığında incelemektir. Yapılacak araştırma, yaygın din eğitimi kurumlarında görev yapan din görevlilerinin özel gereksinimli bireylere yönelik duygu, tutum ve kaygılarının pozitif alana iletilmesinde katkı sağlaması hasebiyle önem arz etmektedir. Araştırma, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli üzerinden yürütülecektir. Araştırmada Yaralı(2015) tarafından geliştirilen beşli likert tipi 13 maddelik “ zel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutum  l eği” kullanılacaktır. Bu araştırmanın evreni Muş ilinde görev yapan D B görevlileridir. Örnekleme ise sistematik örnekleme yöntemi ile D B görevlileri arasından seçilecek yaklaşık 150 kişidir. Çalışma neticesinde özel gereksinimli bireylere yönelik D B görevlilerinin duygu, tutum ve kaygılarını etkileyen durumlar ortaya konulmuş olacaktır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında politika yapıcılarına, alan uzmanlarına ve D B görevlilerine yönelik öneriler geliştirilecektir.

Hanımların Dini ve Sosyal İhtiyaçları Yönüyle Cami ve Mescidlerin Fonksiyonları

Hatice DEMİR

Diyanet İşleri Başkanlığı

Kadınlar, beşeriyetin özü olup, neslin devamı kadınların varlığı ile mümkündür. Yüce yaratıcımız, Allahu zü'l-celâl ve tekaddes hazretlerinin kadınların fitratına yerleştirmiş olduğu zarâfet, letâfet, şefkat, merhamet vb. vasıflar, içtimai dengenin en önemli unsurudur.

Allah'ın insanlık için din olarak seçtiği İslam ve onun yegâne mübelliği ve aynı zamanda yegâne mümessili olan Efendimiz Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), kadınların değerini ve içtimai hayattaki mümtâz yerini beyân etmiş ve her vesile ile bu değere dikkat çekerek, kadınları tabilerinin emânetine tevdi etmiştir.

Kadınlar, içinde yaşadıkları cemiyetin hem mimarı hem bânisi, hem hâmisi olup, hem de turnusol kâğıdı hükmündedir. Bir cemiyetin kalitesi, kadınlara verdiği değer ve gösterdiği ihtimâmla orantılıdır.

Câmiler ve mescidler, kadın-erkek bütün müminlerin ortak kullanım alanlarıdır. Bu sebeple, kadınlar da mabedlerin kullanılmasında erkeklerle eşit haklara ve sorumluluklara sahiptir

Câmilere ve mescidlere bu müvâceheden bakıldığında, kadınların câmilerden ve mescidlerden gerektiği gibi istifâde edebilmeleri ve câmilerin Mescid-i Nebevî örneğinde olduğu gibi sosyal ve içtimâi hayatın düzenlenmesinde aktif rol alabilmesi için, kadınların beden, fikren ve kalben camilerin merkezinde olması ve camilerin işleyişine yön vermesi gerekmektedir.

Bu misyonun gerçekleşmesi için, cami ve mescidlerin fonksiyonlarına kadınların ihtiyaç ve taleplerine göre yeniden Őekil verilmelidir.

Biz bu ihtiyaç ve talepleri, müslüman hanımlar için olmazsa olmaz değerler açısından ele almaya, toplumun çeşitli katmanlarında yer alan, görüş ve önerilerine başvurduğumuz hem cinslerimizin, üzerinde hem-fikir oldukları ana başlıklar çerçevesinde m taala etmeye çalışacağız. Her kategorideki cami ve mescidi kapsayan bu başlıkları Őöyle sıralayabiliriz.

1-Cami ve mescidlerin hanımların mahremiyetine uygunluğu.

2-Cami ve mescidlerin temizlik ve hijyen Şartlarına uygunluğu.

3-Cami ve mescidlerin hanımların izzet ve itibarına uygunluğu.

4- Cami ve mescidlerin hanımların dini ve sosyal ihtiyaçlarına uygunluğu.

5-Cami ve mescidlerin anne-ocuk ilişkisine ait ihtiyaçlara uygunluğu.

Camilerin kategorilerine göre taksiminde, hanımlar açısından sahip olması gereken özel fonksiyonlar, ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınacaktır.

Camilerin Sosyal ve Kültürel Fonksiyonları

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Hz. Peygamberle başlayan asr-ı saadet döneminde cami sosyal hayatın merkezi konumundaydı. İlk kurulduğu dönemde Medine toplumunun pek çok problemi camide çözülüyor, dinin sosyal ve kültürel boyutu öncelikle orada işleniyordu. Nazil olan ayetler, dini ve sosyal ilimler Müslümanlara orada öğretiliyordu. Toplumun idaresini de üstlenen Hz. Peygamber'in kendi döneminde din ile devlet işleri cami bünyesinde yürütülüyor, sosyal problemlerle ilgili çözüm önerilerinin tartışıldığı istişare meclisi orada toplanıyordu. Halka yönelik sosyal yardım hizmetlerinin idaresi, vergi ve diğer yardımların ilgili yerlere dağıtımı, savaş kararının alınması, askerlerin ve savaş malzemelerinin hazırlanması, yaralıları başta olmak üzere hastaların tedavi edilmesi, adli davaların görüşülmesi, diplomasi amacıyla başka ülkelerden gelen elçi ya da misafirlerin ağırlanması gibi hizmetler camide yürütülüyor, ilim tahsil eden öğrencilerin barınma ihtiyaı burada karşılanıyordu. Yani Mescid-i Nebevi, Hz. Peygamber ve Râşit Halifeler döneminde her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerin gerçekleştirildiği bir külliye konumundaydı. Bünyesinde gerçekleştirilen sosyal ve kültürel fonksiyonlarla cami, o dönem toplumunun gelişip ilerleyişi ile ilgili hizmetlere merkezlik ediyordu.

Sosyal ve kültürel hizmetlerin camide yürütülmesi geleneği, Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Devlete ait idari işlerin yürütüldüğü *drlimare* denilen hkmet konakları caminin yanına inşa edilmiş, fethedilen şehirlerde cami ile resmî kurumlar genellikle yan yana yapılmıştır. Halifenin vilayette temsilcisi olan valiler merkezi camilerde imamlık yapmış, kadılık, kumandanlık gibi görevleri de üstlenmiştir. O dönemde camiler, yöneticilerin

halkıyla bütünleşip kaynaştığı ve halkın yöneticilerle kolayca görüşebildiği en uygun yer olarak kabul edilmiştir. Bu uygulamayla halk, yöneticisiyle namazdan önce ya da sonra camide bir araya gelmiş ve yönetimle ilgili istek ve eleştirilerini doğrudan sorumlusuna iletme imkânı bulmuştur. Böylece cami, devlet millet kaynaşmasına zemin teşkil eden önemli bir kurum olmuştur.

Camilerin tarihsel süreç içerisinde pek çok kültürel faaliyete merkezlik ettiği görülmektedir. Özellikle Hz. Peygamber zamanında şiir ve edebiyat yarışması, askeri seferlere katılacak olanlara güreş yapma, ok atma becerisi kazandırmaya yönelik müsabakalar ve nikâh merasimi gibi birçok kültürel etkinlik cami bünyesinde düzenlenmiştir.

Hz. Ömer döneminden itibaren İslâm dünyasının önemli merkezlerine inşa edilen camilerin etrafına çeşitli hayır kurumları yapılmaya başladı. Camilerin ihtiyacı ve görevlilerinin maaşı tamamen camiye yapanlar tarafından kurulan vakıfların gelirleriyle karşılanıyordu. Müslüman toplumun kültürel açıdan gelişip maddi ve manevi alanda ilerlemesine katkı sağlayan kütüphaneler, kitapçı dükkânları ve okuma evleri genellikle camilerin etrafına yapılıyor ve cami çevresi adeta bir kültür ocağı haline dönüşüyordu. Günümüzde kitabevi, kültür merkezi ve kıraat hane (okuma evi) gibi yerlerin camilerin hemen yakınına yapılması, bu ibadet mekanlarının sosyal ve kültürel açıdan fonksiyonelliğinin kısmen de olsa devam ettiğini göstermektedir. Ancak İslâm'ın ilk ve daha sonraki dönemleriyle karşılaştırıldığında, günümüz camilerinin bu tür etkinlikler açısından yeterince fonksiyonel olmadığı söylenebilir.

Tebliğde Hz. Peygamber döneminden itibaren camilerde gerçekleştirilen sosyal ve kültürel hizmetlere değinilecek, bu hizmetlerin en azından bir kısmının günümüzde gerçekleştirilme imkanı üzerinde durulacaktır. İlgili kaynaklardan elde edilen bilgilerden yararlanılarak günümüzde camilerin sosyal ve kültürel etkinlikler bakımından fonksiyonelliğini artırmaya yönelik bazı öneriler sunulacaktır.

İzmir İlinde Köy Camileri ve Fonksiyonları- Karaburun Örneği

Kaşif Orhan

Diyanet İşleri Başkanlığı

Bu araştırmanın amacı İzmir ili Karaburun ilçesinde bulunan köy camileri ve fonksiyonlarını ortaya koymaktır. Teknolojik gelişmelerin ivme kazanmasıyla dünya hızla değişmektedir. Dünyadaki değişim ülkemizi de etkilemiş ve bu etkilenmeden payını alan yerlerden birisi de nüfuslarına oranla büyük şehirler olmuştur. İzmir Türkiye'nin üçüncü en çok nüfusuna sahip bir şehirdir. Bu şehir, sanayisi, ticareti ve hatta turizmiyle Ege bölgesinin lokomotifi konumundadır ve dolayısıyla değişen dünyadan etkilenen şehirlerin başında gelmektedir. Kıyı bölgelerinde köy yaşantısı, turizmin artması, farklı nedenlere bağlı tarımsal alanda yaşanan azalmalarla birlikte bu değişimden üzerine düşeni almıştır. Bu durum köy camilerinin fonksiyonlarının hali hazırda ne olduğu üzerinde düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Araştırmamızda bu mevcut durum tespit edilerek, varsa bu duruma ilişkin geliştirilebilecek çözüm önerileri ortaya konacaktır.

Araştırmanın önemi, değişen dünyada camiiler üzerinde düşünürken köy camilerinin de konumunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çalışmanın Ege bölgesinde öncü konumda olan İzmir ilinde gerçekleştirilmesi araştırmanın genellenebilirliği açısından önemlidir. Araştırmada köy camilerinin fonksiyonları ortaya konarak bu işlevlerin geliştirilmesi adına önemli bir veri teşkil etmektedir.

Araştırmamızın yöntemi nitel araştırma olarak gerçekleştirilecek olup durum çalışması kullanılacaktır. Mülakat tekniği ile uygulanacak olan bu araştırma yarı yapılandırılmış şekilde gerçekleştirilecektir. Veriler bir bütünlük içerisinde ele alınarak betimsel analizle yorumlanacaktır. Araştırma Karaburun ilçesinin tüm köylerini kapsayacak şekilde uygulanacaktır. (20+4)

Son olarak araştırmamızda İzmir'in nüfus yoğunluğu ve köy yaşamının halen sürdürölüyor olması nedeniyle Karaburun ilinde seçilmiştir. Karaburun ilçesi aynı zamanda bir yarımada olması, Ege denizine kıyısı olması sebebiyle diğer ilçelerle kıyaslandığında, hem köy yaşantısı, hem yazlık, hem turistik bir yaşam şeklinde sürmektedir. Farklı kültürlerin birlikte yaşadığı bu bölge araştırma verileri için çeşitlilik sunması öngörülmektedir.

Mevzuat, Müfredat ve Hayat Kısacasında Din Görevlisi

Öğr. Gr. Mehmet Emin AKASLAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Camilerin, mimari olarak şehrin, sosyal olarak hayatın odak noktalarından biri olması, toplumun huzuru, esenliği ve emniyeti için önem arz etmektedir. Bu noktada gerek şehir planlamada caminin yerinin gerekse mimari anlamda tasarımının önem arz etmesi gibi camiye hayatın eksenine haline getirecek din görevlilerinin etkin ve dinamik donanımı da önem arz etmektedir. En olumsuz şartlarda dahi etkin insan gücünün devreye girmesiyle birçok olumsuzluğun gi"derildiği, şartların olumlu yöne hızla evrildiği rahatlıkla görülebilecek örneklerdendir. Buna mukabil, fiziki ve maddi şartların yeterli olmasına rağmen insan kaynaklarındaki yetersizliğin bütün bu kaynakları atıl bırakabildiği de kolay müşahade edilebilir örneklerdendir. Dolayısıyla din hizmetlerinde, cami hizmetlerinde, içinde bulunulan fiziki ve ekonomik şartlardan önce din görevlisinin donanımı ve dinamizmi stratejik önem taşımaktadır.

Bu bildiride, sergileyecekleri performanslarıyla camilerimizi etkin kılarak hayatın merkezine taşıyacak olan din görevlilerini yetiştirme, yerleştirme ve hizmetiçi eğitimlerle geliştirme çalışmaları, ilgili mevzuat ve müfredat çerçevesinde inceleme konusu yapılacak ve bu süreçte tezahür eden sonuçların, içinde bulunulan sosyal hayat şartlarıyla ilişkisi kritik edilmeye çalışılacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatının ve din görevlilerini yetiştirmek üzere geliştirilen hizmetiçi eğitim müfredatının odaklandığı konularla, din görevlilerinden beklenen performansın uyumluluğu tartışılacaktır. Bu noktada öncelikle ilgili mevzuat ve müfredat incelenip cami hizmetlerine dönük yönlerinin odakları tespit edilecektir. Akabinde Diyanet İşleri Başkanı ve müftüler başta olmak üzere kamu yöneticileri ve halkın din görevlilerinden beklentileri ve talepleri, ilgililerin bu taleplerini içeren

beyanatlarından örnekler seçilerek incelenecek, bu beklentilerin odak noktaları tespit edilecektir. Sonrasında “yetiştirilen din görevlisi” ile “istenilen din görevlisi” karşılaştırılıp değerlendirilecektir. Bu değerlendirme sonucunda “istenilen” ile “yetiştirilen” arasındaki mesafenin en aza indirilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

Kampüslerin Kalbi Camiler Ve Gençlik Özelinde Sosyo-Manevi Hizmetler

Mehmet Atalay

Diyanet İşleri Başkanlığı

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de üniversite kampüsleri bilim, kültür, tarih, teknoloji, sanat, edebiyat, spor, estetik, müzik, enformasyon vb. birçok alanda üst düzeyde temsil konumunu haizdir. Geçmişten geleceğe bir medeniyet ve tenvirat köprüsü sayılabilecek bu temsil ve takdim süreci aynı zamanda topyekûn milli bir strateji anlamına da gelmektedir. Fıtratları gereği öz cevher sayılan gençlerin hayata atılma serüvenlerinde belki de en son ve en stratejik viraj sayılabilecek üniversite eğitimlerinde zamanlarının çoğunun kampüste geçtiği malumdur. Bu dönemin verimli, sağlıklı ve kalıcı iyi hasletler kazanılarak geçirilmesinde kampüsün kalbi camiler ve görevlilerine ciddi sorumluluklar düşmektedir. İşte bu noktada kampüste geçen eğitim sürecinde gençlerin ihtiyaç duydukları sosyo-manevi çevre, manevi rehberlik ve danışmanlık desteğini kampüs camileri ve görevlileri üzerinden yürütmek gibi önemli bir misyon olduğunu düşünüyoruz.

Bu tebliğde yukarıdaki misyon, vizyon ve sorumluluklar çerçevesinde İstanbul Teknik Üniversitesi Kampüs Camii'inde yürütülen "Camiakademi" (Cami Merkezli Danışmanlık ve Eğitim) projesinin temel çıkış noktaları ve uygulama adımları hakkında bilgi verilip süreç ve çıktılar hakkında genel değerlendirmeler yapılacaktır. Projenin temel konusu İstanbul Teknik Üniversitesi Abdülhakim Sancar Camii Külliyesinde, üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal din hizmetleridir. Bu bağlamda yürütülen eğitim ve rehberlik sürecinde gençlerle cami merkezli dinî, sosyal, manevi, kültürel, sportif, edebi, sanatsal, teknik, teknolojik ve bilimsel

konularda araştırmalar yaparak elde edilen sonuçlar doğrultusunda sosyal projeler üretilmektedir.

Proje spesifik olarak İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü başta olmak üzere bağlı diğer kampüslerdeki lisans ve lisansüstü öğrencilerinin yaşayabilecekleri muhtemel kimlik ve anlam arayışı, aidiyet sorunları, maddi-manevi ve fikrî alanlarda rehberlik hizmeti sunmaktadır. Kampüsün diğer paydaşları olan akademisyen, personel ve özel sektör çalışanlarına yönelik inovatif bir anlayış çerçevesinde cami merkezli üretilecek hizmetlerle, camiye sosyal bir buluşma ve gelişme mekânı haline getirerek üretken, aktif ve cemiyet hayatına katkı sağlayan arı, duru ve doğru bir cami tasavvuru inşa edebilmektir. Ayrıca projenin ana fikrinin oluşması ve uygulanması sürecinde elde edilen veriler ve tecrübelerin, diğer üniversite camilerindeki din görevlileri için de uygulanabilir bir model olabileceği düşünülmektedir.

Üniversite Kampüs camilerindeki cemaat yapısının kendine has özelliği ve stratejik öneminden dolayıdır ki buradaki din görevlisi, camide namaz kıldırmanın dışında dini, sosyal ve kültürel konularda da danışmanlık ve rehberlik yapmak gibi sosyal bir sorumluluğa sahiptir. Dolayısıyla kampüs camilerinde mabet ve mektep tasavvuruyla üretilecek din hizmetlerinin tüm yönleriyle özgün, ihtiyaç merkezli, sahih ve sürdürülebilir usullerle yürütülmesinin zaruri olduğu düşünülmektedir.

Kırgızistan'da Camilerin (Mescitlerin) Fonksiyonları ve Bir Üniversite Camisinde Verilerin Hizmetlerin Analizi

Prof. Dr. Mehmet KORKMAZ

Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Coğrafi olarak Orta Asya'da yer alan Kırgızistan her ne kadar nüfus itibariyle %85 oranında Müslümanlardan oluşsa da, 1990 yılında bağımsızlığını kazanmadan önce, 70-80 yıl kadar Sovyetler Birliği'nin idaresinde kalmış, bu dönem zarfında bir taraftan komünizm bir taraftan ateizmle ilgili baskı ve propagandaların altında kalmıştır. Söz konusu dönemde ülkedeki tüm dini faaliyetler yasaklanmış, din eğitimi veren kurumlar kapatılmıştır.

Bununla birlikte, Kırgız halkı Müslümanlık bilincini kuşaktan kuşağa örtük de olsa aktarabilmiştir. Nitekim bağımsızlığın kazanılmasından sonra hızlı bir şekilde ülkede mescitler açılmaya dini faaliyetler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ülkede 1991 yılında 39 cami/mescit varken, bu sayı 2018'de 3.000 civarına gelmiştir. Söz konusu mescit ve camilerin inşasında gerek ülkedeki zengin ve duyarlı Müslümanların ve gerekse de S. Arabistan, Katar, Pakistan, Mısır, Türkiye gibi ülkelere gelen yardımların katkısı olmuştur.

Kırgızistan'da cami ve mescitlerin idaresi, görevlilerin tayini özerk bir yapıya sahip olan Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi (Müftiyat) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuruma devletin yardımı yok gibidir. Halkın yardımları ve dışarıdan yani farklı ülkelere gelen yardımlarla faaliyetlerini yürütmektedir. Cami ya da mescitlerin görevlilerini bu kurum onaylamakta, oldukça düşük bir ücret alan söz konusu görevliler, halktan gelen yardımlarla bu görevlerini sürdürebilmektedirler.

Dost ve kardeş ülke olan Kırgızistan'ın eğitim ve din hizmetleri alanında ihtiyaç duyduğu yardımlar karşılık veren ülkelerden birisi de Türkiye'dir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu ülkede hem örgün eğitim (niversite, lise ilk ve orta okul) hem de çeşitli mescitler ve camiler inşa etmiştir. Örneğin Orta Asya'nın en büyük camisi bu ülkeye yapılmıştır. (İmam Serahsi Camii), Yine bu çalışmaya konu olan ve Kırgızistan-Türkiye Manas niversitesi kampüsünde bulunan Abdülkerim Satuk Buğra Han camisi de bunlardan birisidir.

Bu bağlamda bu bildiride Kırgızistan'da yaygın din eğitiminin ve camilerin durumu çeşitli açılardan ele alındıktan sonra, temel konumuz olan Kırgızistan-Türkiye Manas niversitesi kampüsünde bulunan Satuk Buğra Han camisinde gerçekleştirilen faaliyetler analiz edilecektir.

Araştırmaya ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan, cami görevlilerinin doldurduğu günlük cami faaliyet formlarından elde edilmiştir. Söz konusu formlarda, camide rutin olarak gerçekleştirilen hutbe, vaaz, sohbet gibi etkinliklerden farklı olarak, imam odasına gelip, dua isteme, rukye, yardım talepleri, bebeklere isim koyma, ihtida, nikah kıyma ve itikadi, fıkhî konularda gelen soruların analizi yapılacaktır.

Bu bağlamda söz konusu formlara dayalı olarak bahsi geçen konulara ilişkin istatistikler tablolar halinde ele alınacak, özellikle gelen soruların analizi yapılarak, Kırgız halkının cami ve din görevlisinden beklentileri çeşitli açılardan ele alınacaktır.

Cami Merkezli ve Cami Dışı Din Hizmetlerinde Yeni İhtiyaçlar Bağlamında DİB Projelerinin Değerlendirilmesi (11. Cami Görevlileri Çalıştayı, 2021)

Merve SERTBAŞ

Diyanet İşleri Başkanlığı

Araştırmanın Amacı: Camiler tarih boyunca toplum hayatında manevi, sosyal ve kültürel olarak önemli bir konuma sahip olmuştur. İbadethane olmasının yanı sıra birliği ve dayanışmayı geliştirme, eğitim ve sosyalleşme açısından toplumun bütün kesimlerine hizmet sunmaktadır. Camilerden beklenen dini ve sosyal fonksiyonların yönetiminden imam- hatip ve müezzin kayyımlar sorumludur. Diyanet İşleri Başkanlığı cami hizmetlerini geliştirmek, camiye ilgiyi arttırmak, cami içi/dışı din hizmetleri faaliyetini yaygınlaştırmak, camilerin toplumun yeni ihtiyaç ve beklentilerini karşılamasını sağlamak amacıyla çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Her yıl Başkanlık tarafından cami görevlileri arasında örnek projeleri yaygınlaştırmak ve aralarında tecrübe paylaşımını sağlamak amacıyla Cami Görevlileri Çalıştayı düzenlenmektedir. Bu yıl Camiler ve Din Görevlileri Haftası münasebetiyle 12 Ekim 2021 tarihinde “11.Cami Görevlileri Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir. Bu programa 6 farklı bölge/18 ilden 21 din görevlisi katılmış; örnek 20 proje sunulmuştur. Projelerden 17’si proje sahiplerinin görev mahallinde aktif olarak uygulanmıştır. Bu araştırmanın amacı görev mahallinde aktif olarak uygulanmış 17 projenin cami içi/dışı din hizmetlerindeki ihtiyaçlar açısından değerlendirilmesidir. Uygulanmış olan örnek projelerin camilerin fonksiyonu açısından incelenmesi, toplumun ihtiyaçlarını ne kadar karşıladığının değerlendirmesi, projelerin uygulamadaki sorunları tespit edilmesi ve bu projelerin

ülke genelinde daha etkin ve verimli yürütülmesi adına öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Araştırmamızın Önemi: Cami görevlilerinin bireysel olarak planladığı ve görev mahallinde pilot uygulamasını gerçekleştirdiği 17 örnek projenin değerlendirilmesine dair daha önceden yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmamız bu alandaki projelerin değerlendirilmesine yönelik yapılan ilk çalışmadır. Çalışmamızda toplanan veriler ve sonuçlar bu alanda çalışma yapacak diğer araştırmacılara katkı sağlayabilir. Pilot uygulaması gerçekleştirilmiş olan projelerin ülke genelinde yaygınlaştırılmasına katkı sunabilir. Bireysel olarak cami görevlileri tarafından düzenlenen bu projelerdeki eksikliklerin tespit edilmesi için önemli ipuçları sağlayarak önümüzdeki yıllarda düzenlenecek faaliyetler için sistematik düzenlemeler getirilmesini sağlayabilir. Cami içi/dışı din hizmetleri için belirli bir plan ve programın hazırlanmasına vesile olabilir. Bu alanda çalışmalar yapma, yeni proje üretme, düzenlemeler getirme hedefinde olan müftülöklere ve din görevlilerine hizmet öncesi ve hizmet içinde rehberlik edebilir.

Araştırmanın Yöntemi: Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modeli benimsenecektir. Veri toplama tekniklerinden mülakata yer verilecektir. Mülakatlarda proje sahibi/ uygulayıcısı cami görevlilerine yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilecektir. Katılımcılara cami içi/ dışı din hizmetlerinin toplumdaki fonksiyonunu değerlendirme, faaliyetlerdeki sorunları tespit etme ve bunlara yönelik çözümler üretmeye dair sorular yöneltililecektir. Araştırmamızda mülakatların gerçekleştirileceği cami görevlilerini belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılacaktır. Uygulanmış 17 örnek proje; projelerin hedef kitlesi/ uygulama alanı/ uygulandığı iller/ uygulama süresi/ bütçesi/ projeyi uygulayan din görevlilerinin statüsü olmak üzere belirli kriterlere göre gruplandırılacaktır. Her kategoriden en az bir katılımcının bulunması kaydıyla toplamda proje sahibi 12 cami görevlisiyle mülakat gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Katılımcılarla yapılacak görüşmeler bireysel ve çevrimiçi olarak gerçekleştirilecektir. Görüşmelerden elde edilen veriler

betimsel analizde kullanılacaktır. Toplanan veriler sistematik biçimde ve literatür ışığında betimlenerek açıklama, yorumlama ile sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Turizm Bölgelerinde Bir Cami Hizmeti Olarak Cami Rehberliği: Cami Rehberlerinin Eğitimi ve Personel Yeterlikleri İçin Bir Öneri

Doç. Dr. Mustafa Fatih Ay

Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Cami rehberliği, ilk defa 2012 yılında dönemin Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan sorumlu Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ tarafından gündeme getirilmiştir. Bekir Bozdağ, tarihi camilerin tanıtımının konuyu iyi bilen kişilerce yapılması için böyle bir kadronun ihdas edildiğini, farklı ülkelerde dini mekanların (kilise, sinagag vb.) mekanları bilen ve bu alanda eğitim almış kişiler tarafından yapıldığını belirterek benzer bir uygulamanın amaçlandığını açıklamıştır. Ancak 2012 yılından itibaren gündeme gelen bu hizmet alanı çoğunluğu Antalya'da olmak üzere görevlendirmeler (7 kişi görevlendirme, 1 kişi kadrolu) ile sürdürölmüş, 2020 yılına kadar da bu şekilde gelmiştir. 2020 yılında yapılan personel alımları ile gelinen noktada ise toplamda 14 kadrolu cami rehberi vardır. Bu 14 kişinin 3'ü görevlendirme ile Başkanlık merkezinde iken, diğer 11 kişi ise İstanbul'dadır. Cami rehberliği hizmetinin önemli gerekçelerinden biri olarak ileri sürölen yabancı turistlerin önemli uğrak yerlerinden olan Antalya'da ise, 5 kişi farklı kadrolardan görevlendirme ile cami rehberliği hizmeti verirken benzer şekilde görevlendirme ile 1 kişi de İzmir'de cami rehberliği hizmetini yerine getirmektedir. Literatürde Cami Rehberliği ile ilgili sadece bir akademik makale yer almaktadır. Bu makalede Ay (2021) Antalya'da görevlendirme ile cami rehberliği hizmetini yerine getiren kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde, cami rehberliği hizmetinin sahadaki durumunu, görevi yapanların deneyimleri çerçevesinde ele almıştır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yeterliklerini belirlemiş olduğu personel grubu içerisinde cami rehberleri yer almamaktadır (DİB, 2022). Bu çalışmada ise cami rehberliği hizmeti çerçevesinde bu görevi yerine getirmesi

beklenen kişilerde hangi yeterliklerin olması gerektiği tartışılarak, cami rehberliği personel yeterlikleri önerisi sunulması ve bu yeterliklere sahip kişilerin eğitimlerinde ilahiyat fakültelerinin (dersler ve öğretim üyesi) katkısının tartışmaya açılması planlanmaktadır.

Postmodern Toplumda Caminin Fonksiyonları

Prof. Dr. Mustafa TEKİN

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Cami, islam toplumlarının gündelik yaşamlarında merkeziliğini her zaman kurmuştur. “Bir araya getirici” niteliğiyle sosyal, ekonomik, kültürel fonksiyonların da icra edildiği kamusal bir mekan olma hüviyetini taşımıştır. Hz. Peygamber (SAV) Medine’ye hicret ettikten sonra, ilk icraat olarak bir mescid inşa etmiştir ki, bu mescid kültürel olduğu kadar askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik fonksiyonlarıyla çok boyutlu olarak Medine’deki hayatın merkezine yerleşmiştir. Elbette bu çok boyutlu fonksiyon dönemin yapılanması ile de direkt ilintilidir.

Daha sonraki süreçte caminin bu fonksiyonları İslam dünyasının refah seviyesi şehirleşme, imar ve siyasetlerinin gelişmesi oranında farklılaşmıştır. Nitekim askeriye ayrı bir mekan kazanmış, sosyal, ekonomik diğer faaliyet alanları kendi mekanlarında işlev görmeye başlamışlardır. Fakat tüm bu süreçte unutulmaması gereken nokta; caminin tüm bu faaliyet alanlarına bir şekilde değişiyor olmasıdır. İlk, camilerde oluşturulan sivil ders halkaları, zaman geçtikçe bağımsız eğitim alanları ile vücut kazanmış ancak ruh olarak camiden uzaklaşmamıştır. Nitekim Osmanlı’nın büyük mimari eserlerine baktığımız zaman, orada külliye ile karşılaşmaktayız.

Modern zamanlara gelindiğinde ise her bakımdan bir kırılma yaşanmıştır. Bir kere din kamusal olmaktan çıkarak özel alan faaliyeti haline gelmiştir. Bunun dışında temel nitelikleri itibarıyla bireyselleşme ve sekülerleşme üzerine temellenen modernizm, bir yandan kolektiviteyi çözümlürüp insanı tüm aidiyetlerinden azade ederek tek başına bırakırken diğer yandan kendi amacını kendi içkinliğinde ve dünyada bulmayı düşünen bir insan profilini yaratmıştır. En başta din ve geleneğe bağlı olarak kendisini tanımlayan birey, yeni bir gündelik hayatın içinde tanımlanmıştır. Diğer yandan

modernizmle birlikte eski sosyal ağlar çökmüş ya da zayıflamıştır. Özellikle modernizmin Türkiye tecrübeleri dikkatle gözlemlendiğinde 1980’den bugüne son 40 yılda bile sosyal ağların zayıfladığı görülür. Bu ise en başta mahalle, komşuluk ve ilişkiler üzerinden camiyi etkileyen bir husus olmuştur.

Bilhassa 2000’den sonra postmodern toplumun nitelikleri daha bariz görünür olmuştur. Bu minvalde bireyselleşme derinleşmiş, insanların yalnız yaşamaya doğru meyilleri öznelliği beslemiş, gelişen internet teknolojisi ise farklı bir kolektivite yaratmıştır. Öte yandan sekülerlik de mistik dini unsurları önplana çıkarırken, eklektik dinsel ritüalistik nitelik kazanmış ve önemli oranda kurumsal dini anlayışlar da zayıflamıştır. Bu durum en başta insanların nezdinde klasik cami anlayışı ve onun fonksiyonlarını değişime uğratmış görünmektedir. Hatta metaverse ile birlikte yeni sosyalliklerin sanal olarak kurgulandığı bir duruma da ulaşmış bulunmaktayız. Peki bu durum cami üzerinde ne tür değişimleri beraberinde getireceğidir.

Bu bildiri öncelikle postmodern dönemin temel niteliklerini konumuzla bağlantılı boyutları etrafında tavsif edilecektir. Bu dönem içerisinde Müslüman toplumlarda ve özelde Türkiye’de insanların ve bilhassa gençlerin sosyal, kültürel, ekonomik, kültürel vb. boyutları içine alan gündelik hayatın değişimi saptandıktan sonra, geleceğe projeksiyon geliştirerek giderek baskın hale gelen postmodern toplumda caminin fonksiyonları tartışılacaktır. Temelde Tanrı’ya Tanrı’ya olan ihtiyacın sona ermediği tezinden hareketle değişen dinsel nitelikler ve caminin postmodern analizi cami özelinde ele alınacaktır.

Osmanlı Döneminde Mahalle İmamlarının İcra Ettikleri Görevler Yönüyle Mahalle Camii ve Mescidlerinin Fonksiyonları

Dr. Necati Dögüş

Milli Eğitim Bakanlığı

Önder, öncü, lider ve rehber gibi anlamlarla izah edilen imam kelimesi topluma liderlik etme gibi ortak bir noktanın yanında insanlara yön gösterme, rehberlik etme, kılavuz ve örnek olma, cemiyeti ıslah ve tanzim etme gibi anlamları da ihtiva etmektedir. Mahalle imamlarının taşıdıkları misyona bakıldığında bir takım dinî ve dünyevî, resmî ve gayr-i resmî görevler icra eden resmi bir memur statüsünün ötesinde Osmanlı imamının aslında toplumsal bir liderlik görevini de yerine getirdiği anlaşılabacaktır. Bu noktadan bakıldığında imam kelimesinin içerdığı mezkûr mana ve fonksiyonların mahalle imâmetinde münderiç olduğu görülecektir.

Osmanlı Devleti'nde mahalleler cami ve mescidler çevresinde gelişmiştir. Tahrir defterlerine bakıldığında İstanbul mahallelerinin isimlerini, bir mescid veya camiden aldığı görülecektir. Hatta bazı araştırmalara göre İstanbul mahallerinin %90'ı ismini o mahallenin mescid veya camisinin banisinden almıştır. Bütün bunlar Osmanlı mahallesinin mescid ve cami etrafında teşekkül eden yaşam alanı olduğunu göstermekte, mescid ve caminin mahalledeki sosyal hayatın merkezini teşkil ettiğine işaret etmektedir. Bu sebeple imamlar da mahallenin en önemli ve etkili şahsiyeti olmuşlardır. Nitekim asırlarca mahallenin dinî hizmetlerini îfa ettikleri gibi dünyevî işlerini de görmüşlerdir. Hatta onlar devletin en küçük idarî birimi olan mahalle ve köylerde devletin halk nezdindeki temsilcileri olup, en büyük mülkî amir olan kadının mahalledeki yardımcısı konumundadırlar. Bu yönüyle onlar mahalle ve köylerin yöneticisi idiler. İfa ettikleri dinî hizmetler yanında mahalle umûru adı verilen başta nüfusla alakalı doğum, ölüm, nikâh, tezkire-i Osmânî olmak üzere mürur tezkiresi,

kira ve satış kontratı, ikamet gibi birçok resmî muamelatta görev icra etmekteydiler. Mahalle imamlarının icra ettikleri bu görevler genelde söylendiği gibi Tanzimat'a veya muhtarlık teşkilatının kuruluşuna kadar değil devletin inkırazına kadar devam etmiştir.

Mahalle imamlarının dinî hizmetlerinden başka icra ettikleri resmî görevleri idarî, beledî, adlî ve içtimaî görevler şeklinde kategorize etmek mümkündür. Bunların içerisinde en dikkat çeken görevleri idarî görevlerdir. İdarî görevler içerisinde mütalaa edilen nüfusla alakalı görevler en önemlileriydi. Özellikle tevellüd, vefeyât, nikâh, talâk, tebdîl-i mekân, mürûr tezkîresi, pasaport, tezkire-i Osmanî ile ilgili hususlar imamların en mühim görevleriydi. Mahallenin idarecisi olan imamlar bu görevlerin ifası için birçok resmi muamele de icra etmekteydi. Bunların başında nikah akdi gelirdi. Mahalle imamları aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin resmi nikah memuru idi. Nikahların kıyıldığı yerlerden biri de mahalle camiinin bir odasıydı. Mahalle imamlarının önemli hizmetlerinden biri de sıbyan mektebi muallimliği idi. Arşiv kayıtlarına göre sıbyan mektebi muallimlerinin ekseriyeti imamlardır. Hatta imam olmayan sıbyan mektebi muallimi çok azdır. Sıbyan mekteplerinin büyük çoğunluğu ise mahalle camii ve mescidinin hemen yanındadır. Sonuçta mahalle imamlarının îfâ ettikleri dinî hizmetler gibi icra ettikleri resmî görevleri de mahallenin merkezi ve imamların karargâhı olan mahalle camii veya mescidlerinden bağımsız olarak yerine getirdiklerini düşünmek mümkün değildir.

Bu çalışmanın amacı mahallenin yöneticisi olan imamların icra ettikleri dinî ve dünyevî görevleri mahalle camii ve mescidlerinin fonksiyonları bağlamında ortaya koymaktır. Osmanlı dönemi mahalle imamlarının icra ettikleri oldukça geniş olan dinî ve resmî görevlerin ortaya konması Cumhuriyet dönemi mahalle camilerinin fonksiyonlarının neler olması gerektiğine önemli ölçüde ışık tutacaktır. Konunun incelenmesi için öncelikle Başkanlık Osmanlı Arşivi kaynaklarından istifade edilmiş ayrıca mevzu ile ilgili literatürden faydalanılmıştır.

Dini/ Manevi Rehberlik Merkezi Olarak Cami

Prof. Dr. Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam Medeniyetinde camiler dini, sosyal, kültürel ve eğitsel faaliyetlerin yürütüldüğü, mekânlar olmuş, özellikle yeni kurulan İslam şehirleri cami etrafına şekillenmiştir. İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren camiler, ibadet mekânı olma yanında Cuma ve bayram namazlarında geniş halk kitlelerinin birleştirme, yöneticilerle halkı buluşturma, eğitim ve irşad etme gibi fonksiyonları yerine getirmiştir.

Günümüzde iletişim ve ulaşım alanındaki gelişmelerin doğurduğu, ekonomik, sosyal ve kültürel değişim ve değişimin oluşturduğu bunalımlar, ayrıca özellikle sosyal medyadaki dini içerikli sınırsız ve kontrolsüz tartışmalar insanların ruh dünyalarını etkilemiştir. Zihinleri meşgul eden yaratılış, sorumluluk, cennet, cehennem, ahiret vb. konularla ilgili soru ve sorunların günümüzde artık sadece irşad yoluyla çözülemediği, yöntem ve içeriği farklı olan dini/manevi rehberlik adıyla yeni bir yola ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizin en ücra köşesine kadar yayılmış ve din hizmeti sunmada önemli bir imkân olan camilerimiz ve din görevlilerimiz şimdiye kadar yürüttükleri irşad faaliyeti yanında dini/manevi rehberlik konusunda da büyük bir imkândır. Bu nedenle cami ve din görevlisi bulunduğu şehir, semt ve mahallede dini/manevi içerikli sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek konumdadır.

Diyanet İşleri başkanlığı da son yıllarda yürüttüğü çalışmalarla dini/manevi rehberlik alanına önem vermekte, hizmet içi eğitim çalışmalarıyla özellikle müftülüklerde açılan rehberlik bürolarını daha fonksiyonel hale getirmeye çalışmaktadır. Toplumda gittikçe önemli bir sorun halini alan özellikle gençlikte görülen dini konuları anlama

ve anlamlandırma sorunları, aile içi iletişimdeki sorunlar vb. gelişmeler dini/ manevi rehberliğe ve sorunları çözmeye olan ihtiyacını daha da artırmıştır. Bu nedenle Camilerimiz bu konuda bir çözüm merkezi olabilir mi sorusuna cevap aramak yerinde olacaktır.

Tebliğde insanların duygu ve zihin dünyalarını etkileyen ve bunalıma sürükleyen sorunların çözümünde “Cami”nin ve din görevlisinin rolü ve İnsanların dini sorunlarının çözümünde alternatif mekân olarak caminin fonksiyonu ve din görevlisinin bu konuda hangi yetkinliğe sahip olması gerektiği tartışılacaktır.

Tebliğde ayrıca İrşad ve dini/manevi rehberlik arasındaki fark, Dini rehberliğin temel ilkeleri ve din görevlisinin uygulayacağı dini/manevi rehberlik yöntemleri ve rehber/manevi danışman rolleri üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda Camide Dini/manevi rehberlikte uygun mekân oluşturma şartları; din görevlisinin yapacağı rehberlik görüşmesinde temel ilkeler ve yaklaşımlar; dinleme, anlama, düşündürme buldurma, iç görü geliştirme aşamaları; Sorunları anlama ve muhatabına fark ettirerek çözmesini sağlama konusundaki rolleri tartışılacaktır.

Padişah-Halk Münasebetlerine Etkisi Açısından Osmanlı Selatin Camileri

Dr. Öğretim Üyesi, Nilüfer ATEŞ

Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İslam kültür ve medeniyetinde camiler, ibadet mekânı olmaları itibariyle, hangi statüden olursa olsun müslüman toplumun tamamını kuşatabilme özellikleri sayesinde birleştirici misyonlarıyla ne ıkmyşlardır. Camiler, esasen dinî yönlü fonksiyon icra etmiş olmakla birlikte Mescid-i Nebevî'nin örnekliği doğrultusunda ilmî, siyasî, asker, sosyal, kültürel faaliyetlerle de irtibat halinde olmuşlar, tarih boyunca müslümanların sosyal hayatının merkezinde yer almışlardır.

Hz Peygamber ve ondan sonra gelen müslüman yöneticiler, mescid ve cami yapımına önem vermişler, şehirlerin imarında camiye odağa olarak yerleşim düzenini planlamışlardır. İslam şehirlerinin kendine özgü yapısında bu özellik hemen dikkat çekmektedir. şehrin merkezinde Cuma namazının eda edildiği bir Ulucami bulunurken şehri meydana getiren mahalleler de bir cami/mescid etrafında teşekkül etmiştir. Hükümdarların yaptırdıkları camiler, diğerlerine göre daha görkemli ve geniş kapasiteli mimari öğeler olup işlevleri açısından da çeşitlilik arz etmektedirler. Bilhassa İslam başkentleri, cami mimarisinin zirve örneklerini barındırır. Aynı zamanda bu yapılar, iktidarın gücünün simgeleri olarak da bir anlam taşımaktadırlar.

İstanbul'da Osmanlı padişahlarının cami merkezli yaptırdıkları pek çok külliye vardır. Padişahların Cuma ve bayram namazları için saray caminin yanı sıra şehirdeki selatin camilerden birine gitmeleri ve bu vesileyle halk ile temasları söz konusu idi. Selatin camiler, padişahların halka görünür oldukları, sözlü ya da sembolik anlamda mesaj verdikleri yerlerdir. Cuma selamlığı, kılıç kuşanma ve bayram alayları, ordunun sefere uğurlanması, Mevlid-i Nebi kutlamaları gibi dinî ve siyasî nitelikli pek çok merasime

mekân olmuşlardır. Devletin gücünün ve ihtişamının sergilendiği merasimler, Osmanlı toplumu üzerinde derin tesirler bırakan sosyal etkinliklerdir.

Selatin camiler, mu'tad işlevlerinin yanı sıra bânîlerinin siyasi kimlikleri sebebiyle yöneten-yönetilen bağının kurulması ve güçlendirilmesinde anlamlı bir işlev yerine getirmişlerdir. Bu çalışmada Osmanlı payitahtındaki selatin camilerin işlevleri padişah-halk ilişkisi bağlamında incelenecektir. Selatin camilerin hangi durumlarda padişah-halk etkileşimine imkân sağladıkları ve bu etkileşimin nasıl olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda öncelikle padişahların cami imar ve inşasının halk nezdindeki anlamı üzerinde durulacak; ardından İstanbul selatin camilerinde resmî düzeyde tertip edilen dinî ve siyasî nitelikli merasimler ve bunların halk-padişah ilişkisine etkisi ele alınacaktır.

Bir Kampüs Camii ve Eğitim Kurgusu

Prof. Dr. İsmail SAĞLAM

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Eğitim vaz geçilmez bir olgu olmasıyla beraber bir ortam meselesidir. Gerekli iklim şartları olmadan nasıl ki ziraatta istenilen verim elde edilemiyorsa, eğitimde de ideal insan tipinin yetişebilmesi için ortamın elverişli hale getirilmesi gerekmektedir.

Üniversiteler eğitim öğretimin yapıldığı, çeşitli fakülte, enstitü ve araştırma merkezlerinin bulunduğu bilim yuvalarıdır. Bu birimlerde gençleri alanlarında en üst düzeyde yetiştirmek ve insanlığa hizmet etmek üzere mezun etmek üniversitelerin başlıca gayeleridir.

Dünyadaki üniversitelerin gelişim serüvenine baktığımızda, içine kapanmış, farklı bilimsel ve sosyo-kültürel kurum kuruluş ve faaliyetlerden yoksun üniversitelerin, çağımız insanına hitap edemeyen ve akademik körlüğe sahip bireyler yetiştirdiği görülecektir.

Yerel ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla bilgi ve sosyo-kültürel etkileşim tekerleği oluşturan üniversiteler, hem bilimsel ilerleme, hem insan yetiştirme, hem de yetiştirdiği inanın toplumda kendine yer bulması konusunda daha başarılı oldukları bilinmektedir.

Öte yandan İslam Eğitim Tarihi boyunca camiler ibadethane olma fonksiyonuyla beraber sosyo-kültürel ve eğitim hayatının da merkezi olmuşlardır. Günümüz şartlarında üniversiteden beklenen bir fonksiyonu camiden beklemek mümkün olmasa da, özellikle kampüs camilerinde Üniversite - Diyanet işbirliği ile çok özgün programlar hazırlanabilir.

Bir yandan öğrenci seçmiş olduğu lisans veya önlisans alanında üniversite birimlerinde kendini yetiştirirken, öte yandan bir kültür merkezi hüviyetinde olması gereken kampüs camilerinde açılacak atölyelerde ilgi alanlarını keşfedebilir. Böylece sanat, estetik, sosyalleşme, dini hayatı tanıma, alanı dışında ilgi duyduğu alanlarda bilgi sahibi olma, sosyal sorumluluk projelerinde yer alma, maddi ve manevi ihtiyaçlarını vakıf mantığı içerisinde giderme imkânına öğrenci kavuşmuş olacaktır.

Üniversite gençliğinin, Üniversite ve Diyanet rehberliğinde vakıf mantığı içerisinde yukarıda sayılan ihtiyaçlarını güven içerisinde gerçekleştirebileceği sosyal, kültürel ve dini bir mekâna kavuşması, istenmeyen kötü alışkanlıkları da önleyici bir etken olacaktır.

Bu tebliğ de, yukarıda kısaca anlatılmaya çalışılan fonksiyonları yerine getirmeye imkân sağlayacak ve inşaatı hızla devam eden Bursa Uludağ Üniversitesi Yeni Camiinin proje mantığından bahsedilecektir. Kısa süre içerisinde bitmesi beklenen bu projenin inşaat sürecinin tamamlanmasıyla, asıl Üniversite - Diyanet işbirliği ile gerçekleştirilebilecek faaliyetlerin taslağı sunulmaya çalışılacaktır. Böylece hem çağımızı ve gençliği hem de kampüs camilerinden beklentileri beraberce düşünerek, kampüs camileri için bir program geliştirme denemsi yapılacaktır. Bu konunun bilimsel bir platforma taşınması ve akademik olarak tartışılması çok hayırlı sonuçlar doğacaktır diye ümit etmekteyiz.

Din Görevlilerinin Gözüyle Yurt Dışı Görevi (Nitel Bir Analiz)

Doç. Dr. Ramazan Diler

TOGÜ İslami İlimler Fakültesi

İslam eğitimi cami merkezli başlamıştır. Zaman içerisinde fonksiyonlarında farklılıklar olmuş olsa da söz konusu kurumun ibadet yeri ve eğitim kurumu gibi algılanmak noktasında varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Cami tüm Müslüman ülkelerde en iyi bilinen yaygın din eğitimi kurumu olarak kabul edilir. Caminin varlığı artık Müslüman ülkelerin sınırlarını da aşmış durumdadır. Neredeyse dünyanın tüm gayr-ı Müslüm ülkelerindeki şehirlerde camiye rastlamak mümkündür. Dünyanın farklı yerlerindeki camilerde, vatandaşlık durumları da göz önüne alınarak, farklı ülkelerden din görevlileri görevlendirilmektedir. Türkiye’den de dünyanın farklı ülkelerindeki cami, mescit vb. yapılarda görevlendirilen kişiler bulunmaktadır. Caminin işlevsel fonksiyonu, hizmet sahası dikkate alındığında camideki din görevlilerinin görev ve sorumlulukları oldukça önem arz etmektedir. Bu bildiride, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yurt dışında görevlendirdiği din görevlilerinin (imam) görevlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öncelikli gayeleri din/eğitim hizmetlerinde bulunmak olan görevlilerin, yaptıkları veya yapmakta oldukları hizmetlerle ilgili düşünceleri hizmetin niteliğini anlamak, açıklamak ve yordamak açısından önemlidir. İlgili hizmete ilişkin bizzat eylemin merkezinde olan, hizmeti deneyimleyen kişilerin görüşleri sorunların bilimsel yollarla ele alınmasını, ilgili kişi ve kurumlara kalıcı projeksiyonlar sunmasını da sağlayabilir. Buna göre araştırmanın temel problemi şudur: Yurt dışı görevinde bulunan imamlar cami hizmetini nasıl görmektedirler? Temel probleme bağlı olarak bildirinin alt problemleri de şunlardır:

İmamlar yurt dışı cami hizmetlerinin sorunlarını nasıl görüyorlar?

İmamlar yurt dışı cami hizmetlerinin yarattığı imkanları nasıl görüyorlar?

İmamlar yurt dışı cami hizmetleri bağlamında kültürlerarası ilişkileri nasıl görüyorlar?

İmamların yurt dışı cami hizmetleri bağlamındaki önerileri nelerdir?

Araştırma için nitel paradigmada yararlanılan veri toplama ve analiz yaklaşımları işe koşulacaktır. Araştırmada tarama modeli; veri toplama aracı olarak da yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılacaktır. Araştırma kapsamında en az üç görevliye ulaşmak planlanmaktadır. Bunlar İsveç, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi dünyanın farklı ülkelerinden ve kültürlerinden görev yapmış katılımcılardır. Katılımcılarla yüz yüze veya telefon yoluyla mülakatların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Araştırmada elde edilen verilerin betimsel analizi yapılacak, ulaşılan sonuçlar bilim dünyasıyla paylaşılacaktır.

Gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Yürütülen Cami-Gençlik Merkezi İşbirliğine Dayalı Din Hizmetlerine Bakışları ve Beklentileri

Serdar GÜNLER

Diyanet İşleri Başkanlığı

Doç. Dr. Mahmut ZENGİN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Camiler, tarihsel olarak bir ibadet mekanı olmasının yanı sıra başta eğitim faaliyetleri olmak üzere farklı fonksiyonlar icra etmişlerdir. Ancak zamanla toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli kurumların oluşması ile birlikte ibadetle ilgili fonksiyonları daha belirgin hale gelmiştir. Günümüzde ise cami içi ile sınırlı olmayan “cami merkezli din hizmetleri” ile çok daha geniş bir perspektif oluşturulmaya çalışılmaktadır. Çünkü camilerin bulundukları yerlerde inananların tanışmasına, dayanışma içinde olmasına ve dini anlamda sosyalleşmesine katkı sağlama; Kur’an-ı Kerimi öğretme, dini konularda toplumu aydınlatma ve onlara dini/manevi rehberlik yapma gibi toplumsal ve eğitsel fonksiyonları bulunmaktadır. Değişen toplum yapısı ve cemaat profili nedeniyle camilerin ve din görevlilerinin bu konudaki ihtiyaç ve beklentileri karşılayabilecek şekilde geliştirilmesi önemli gözükmemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın son dönemlerde farklı toplum kesimlerine hitap eden birçok din hizmeti dikkat çekmektedir. Hastaneler, cezaevleri, huzurevleri, sevgi evleri gibi mekanlarda yürütülen dini ve manevi rehberlik çalışmaları yanında ayrıca gençlere yönelik çalışmalar da her geçen gün artmaktadır. Özellikle çocuklara ve gençlere yönelik camilerde yürütülen faaliyetler yanında kendi bünyesinde gençlik

merkezleri kurmak suretiyle daha etkin hizmetler yürütmeyi amaçlamaktadır. Cami merkezli bir din hizmeti olarak gençlik merkezi-cami işbirliğine dayalı yürütülecek faaliyetlerin hedef kitlenin beklentilerini karşılayabilmesi ve başarılı olabilmesi için bu konuda ihtiyaç analizlerinin yapılması gerekmektedir.

Cami merkezli din hizmeti konseptinin geleneksel anlamda sadece Kur'an-ı Kerim ve bazı temel dini bilgileri öğretme amacı yoktur. Gençlerin eğitsel, sanatsal, sportif, psikolojik ve dini/manevi birçok ihtiyacının karşılanması hedeflenmektedir. Bu konuda atılacak adımların ve oluşturulacak içeriklerin maksimum fayda sağlaması için de yeni bir bakış açısı ve buna göre yapılandırılmış bir hizmet modelinin ortaya konulması son derece kritiktir. Bu düşünceden hareketle çalışmanın ana problemini "gençlerin cami-gençlik merkezi işbirliğine dayalı hizmetlere yönelik düşünceleri ve bu konudaki beklentileri nelerdir? sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın şu alt sorular kapsamında incelenmesi amaçlanmaktadır.

1. Cami-gençlik merkezi işbirliğine dayalı din hizmetlerinin temel çerçevesi nedir?
2. Gençlerin Diyanet'e bağlı gençlik merkezlerine gelme sebepleri nelerdir?
3. Gençlerin cami-gençlik merkezi işbirliğine dayalı faaliyetlere bakışları, beklentileri ve bu beklentilerin karşılanma düzeyi nedir?
4. Gençlerin cami-gençlik merkezi işbirliği ile yürütülen çalışmalarla alakalı gördükleri sorunlar ve bu konudaki önerileri nelerdir?

Gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı cami ve gençlik merkezleri işbirliği ile yürütülen din hizmetlerine bakışlarını ve beklentilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma metodolojisine dayalı olarak gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılacaktır. Saha verilerinin araştırma problemi ve alt problemleri için hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanması planlanmaktadır. Veriler betimsel olarak analiz edilecektir. Araştırmanın çalışma grubunu, gençlik faaliyetlerinin yoğun olarak

yürütüldüğü Pendik Müftülüğü bünyesindeki 3 farklı gençlik merkezinden (Kaynarca, Kurtköy ve Güllübağlar) seçilen, farklı liselerde öğrenim gören ve yaşları 15-18 arasında değişen gençler oluşturmaktadır.

İstanbul Camilerinin 1877-78 Osmanlı Rus Harbi Esnasında İskân ve Barınma Yeri Olarak Kullanımı

Doç. Dr. Fatih KÖSE

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Asr-ı Saadet'ten günümüze değin cami ve mescitler duruma, zamana ve şartlara göre birçok fonksiyonun icra edildiği müesseseler olmuştur. Camiler sadece beş vakit namaz kılınan bir ibâdethâne olarak kullanılmamış, İslam toplumunun ihtiyaçlarına göre eğitim-öğretim yeri, kütüphane, misafirhane, mahkeme, hapishane, karargâh, meşveret yeri ve tevhithâne gibi sosyal, kültürel bir merkez olarak da değerlendirilmiştir. Osmanlı dönemi selâtin camilerin avluları sergi yeri, minareler ise Ramazan hilalinin gözetlendiği, mübarek gecelerde kandillerin yakıldığı ve Ramazan ayında mahyaların asıldığı yerler olmuştur.

Camiler savaş zamanlarında ve büyük doğal afetlerin meydana geldiği olağan üstü durumların yaşandığı zamanlarda ve zaruret hâlinde cephanelik, hastane, sığınak, barınak ve geçici iskân yeri olarak da kullanılmıştır. İstanbul'da meydana gelen büyük yangınlarda camiler ilk sığınılan ve toplanılan yerlerden biri olmuştur. Büyük ve kitlesel göçlere sebebiyet veren Osmanlı-Rus savaşları döneminde İstanbul'a gelen muhacirlerin geçici olarak iskân edildikleri medrese, mektep, imaret, han ve tekke gibi vakıf kurumları arasında camiler ilk sırayı almıştır.

Bu çalışmanın amacı 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları (93 Harbi) esnasında İstanbul'a hicret etmek zorunda kalan yüz bini aşkın muhacirin iskân edilmiş oldukları camilerle, bu camilerde nasıl ve ne şekilde barındıkları hakkında bilgiler vermektir. Çalışmanın önemi ise savaş esnasında İstanbul'daki yüzden fazla caminin isimleri ile buraların muhacirlere tahsis edilerek, ısınma, temizlik, tuvalet, iâşe ve eşya ihtiyaçlarının giderilme süreçlerinin Osmanlı Arşiv belgeleri ve kaynaklara dayalı

olarak ele alınacak olmasıdır. Dolayısıyla çalışmada bilgi belge tarihçiliği esasına dayalı olarak belge tarama, belge transkripti, sentez ve çözümleme gibi bilimsel yöntemler kullanılarak muhacirlerin camilerde ilk iskân edilmeye başladıkları tarihten itibaren savaşın sonuna kadar geçen süre içerisinde meydana gelen gelişmeler kronolojik olarak ele alınacaktır.

Büyük Britanya’da Bir İslam Merkezi: Doğu Londra Camii ve Fonksiyonları

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Arıcan

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Rümeysa Biçer

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Londra Müslümanlarının ibadet edebilecekleri ve İslami çalışmalar yürütebilecekleri bir cami kurma niyetiyle 1910 yılında “Londra Camii Fonu” nu açmalarıyla başlayan süreç, 1985’ te tamamlanmıştır. 1982’ de temelleri atılan ve 3 yılda kurulumu tamamlanarak halkın hizmetine açılan Doğu Londra Camii, Londra’nın en meşhur ve faal camii olması yanında en eski camisi olma özelliğini de taşımaktadır. Doğu Londra Camii sadece ibadet mekânı olarak kalmamış aynı zamanda eğitim faaliyetleri de yürütülen bir merkez olmuştur. Camiye olan ilgi ve katılımın artmasıyla birlikte özellikle Cuma ve bayram namazları gibi namazlarda cami, gelen kişi sayısına yetmemeye başlamıştır. 2004 yılında halkın bağışlarının yanında Prens Charles ve Prens Faysal’ın da desteği ile caminin yanındaki arazi satın alınarak Londra Müslüman Merkezi faaliyete geçmiştir. Hem cami hem de bitişiğinde bulunan Müslüman Merkezi, yürütülen çalışmalar ve tarihi serüveni dolayısıyla taşıdığı anlam ile Londra’ da bulunan Müslümanlar için ortak bir değer haline gelmiştir. Artan cemaat ile kadınlar için de ayrıca bir eğitim mekânı ve bir ibadet yeri yapılması fikriyle 2013 yılında “Maryam Merkezi” hizmete açılmıştır. Dünya ülkelerinin Müslüman nüfus istatistiklerine bakıldığında İngiltere gibi genel nüfusa oranla Müslümanların azınlık kabul edildiği bir ülkede, Doğu Londra Camii ve Müslüman Merkezi, nüfusları

az olan Müslümanların bir araya gelebildikleri ve İslami çalışmalar yürütebildikleri bir sosyal merkez haline gelmiştir. Buna ek olarak yaptıkları çalışmalar ile uluslararası alanda da etkinliklerinin görüldüğü bu cami yalnız Londra Müslümanları için değil, dünya Müslümanları için de önem taşımaktadır. Caminin kurulması için fon toplanması ve bunun faaliyete geçirilmesi çalışmalarında ismi geçen Halil Halid Bey'in, Sultan Abdülhamit tarafından Londra'ya gitmekle görevlendirilen bir Osmanlı müderrisi olması ve camiinin kurulumunda etkin konumda olması da caminin incelemeye konu olmasının önemini artırmaktadır. Günümüzde de faal olarak pek çok çalışmanın yürütüldüğü bu cami ve fonksiyonlarını araştırarak ortaya koymak bildirimizin amacını oluşturmaktadır. Camiye ait resmi bir internet sitesi bulunmaktadır. Camiye dair yapılan her faaliyet bu sitede ayrıntılı olarak yayınlanmaktadır. 2010 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yayınlanan raporlara ve çeşitli yayınlara da ulaşılabilir. Bu amaçla çalışma kapsamında hem bahsedilen kuruma ait resmi internet sitesi verileri ve yıllık raporlar/yayınlarından hem de Doğu Londra Camiini ele alan yayınlanmış eserlerden elde edilen dokümanlar, içerik analizi yöntemiyle incelenerek, konu özelliklerine göre sınıflandırılarak ortaya konulacaktır.

Değişen Dünyada Bir Mahalle Merkez Camii'nde Cami Fonksiyonları Örnekleri

Halil ÇELİK

Diyanet İşleri Başkanlığı

Ülkemizde bazı büyük şehirlerin mahalle nüfusları 100 bini aşmaktadır. Esnaf, okullar, sosyal imkânlar, insan kaynağı vb. hususlardan dolayı nüfusu fazla olan mahallelerin merkez camilerinde yapılabilecek hizmet çeşitleri ile normal bir mahalle camisinde yapılabilecek hizmet çeşitleri aynı değildir. Tebliğimde görev yapmış olduğum; İstanbul ili Maltepe ilçesi Süleyman Öksüzoğlu Aydınevler Merkez Camii ve Pendik ilçesi, Kaynarca Merkez Camii'nde yapılan hizmetleri merkeze alarak metropol bir şehrin mahallesinin merkez camisinde “Değişen Dünyada Cami ve Fonksiyonları”nın neler olabileceği işlenecektir.

Diğer bir konu başlığı ise Şer'îye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılıp yerine Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması ve özellikle kurumun hizmet alanının (itikat ve ibadet) sınırlandırılması sebebiyle camilerin fonksiyonlarının kısıtlanması ve bu durumun toplum üzerindeki neticeleri ve çözüm önerileri üzerinde durulacaktır.

A) Metropol bir şehrin mahallesinin merkez camisinde yapılabilecek çalışmalar üç ana başlıkta aktarılacaktır:

1) İlmi Faaliyetler

İslam medeniyetinin teşekkülünde camiler ilim, irfan ve hikmet mektepleri olmuştur. Günümüzde camilerin sadece namaz kılınan cenaze kaldırılan yerler olarak görülmesi tarihi mefkûresine zarar vermiştir. Günümüzde camilerimizde yapılabilecek ilmi faaliyetler;

1.1. Namaz Öncesi ve Sonrası Cami Dersleri

- 1.2. İlkokul-Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Hafta İçi ve Hafta Sonu Kur'an Kursları
- 1.3. Hafızlık Hazırlık Sınıfı
- 1.4. Sabah Namazı Buluşmaları
- 1.5. Yarıyıl Tatilinde Namaz Odaklı Programlar
- 1.6. Yetişkinlere Yönelik Kur'an Eğitimleri
- 1.7. DHBT Hazırlık Kursları
- 1.8. Yaz Kur'an Kursları
- 2) Sosyal ve Kültürel Faaliyetler

Camiler müslümanların birlik ve beraberliğini pekiştiren hayata yön veren müstesna mekanlardır. Toplumu ilgilendiren ve ihtiyaç duyduğu konu ve alanlarda da cami merkezli faaliyetlerin olması gereklidir.

- 2.1. Konferanslar
- 2.2. Tarihi ve Kültürel Geziler
- 2.3. Esnaf Ziyaretleri
- 2.4. Kamu Kuruluşlarını Ziyaretler
- 2.5. Yardım ve İkram Faaliyetleri
- 3) Teşkilatlanma Faaliyetleri

Camiler her alanda teşkilatlanmaya en layık ve gerekli mekanlardır. Zira müslümanların ortak mekanıdır. Cuma, bayram ve 5 vakit namazda bir araya gelinmesi sadece namaz kılınıp ayrılmak amaçlı değildir. Müslümanların tanışıp, kaynaşması birlikte hareket etmesi de amaçlanmaktadır. Bu bağlamda camiden gençlik, kadın, eğitim vb konularda teşkilatlanmaya gidilmesi hususunda cami cemaati teşvik edilmiştir.

3.1 Gençlik Komisyonu

3.2. Genç-Çocuk Kulübü Üyeliği

3.3. Kadın Komisyonu

3.4. Sınıf ve Okul Temsilcilikleri

Camiler hem yapı hem işlev olarak asr-ı saadetten bugüne İslam'ın bütün esaslarını ve mesajlarını temsil eden kurum olma niteliğine sahiptir. Camiler dinimizin ön gördüğü amaca uygun bir şekilde fonksiyonlarını yerine getirmesi, milletimizin maneviyat dünyasının sağlıklı bir şekilde oluşması, toplumumuzda birlik, beraberlik, kardeşlik ve dayanışma duygularının gelişmesi için önemli katkılar sağlamaktadır. Mescid-i Nebevi başta olmak üzere camilerimiz, medeniyete merkez, ilme ve irfana beşik, fakire ve kimsesize mesken, müminlere uhuvvet membaı olmuştur.

B) Değişen dünyada camilerin fonksiyonlarını yerine getirememesini ise 4 ana başlıkta işlenecektir.

1. Kurumsal Problemler

2. Cami Görevlisi Kaynaklı Problemler

3. Cemaatten Kaynaklı Problemler

4. Camilerin Fiziki İmkânlarının Yetersizliği Kaynaklı Problemler

C) Çözüm Önerileri

SONUÇ

